

UiT Norges arktiske universitet

Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning

Fornorskningsprosessen av samene

Kan man forvalte både en norsk og en samisk identitet?

Michelle Martinsen

Masteroppgave i Pedagogikk PED-3900 Mai 2023

Forord

Denne oppgaven startet med bacheloroppgaven min. Jeg ønsket å lære mer om samene og deres historie, da jeg ikke lærte så mye om dette på skolen. Det har vært en lang og ikke minst lærerik prosess som nå nærmer seg slutten.

Jeg har fått innsikt i fornorskningsprosessen og en større forståelse for samenes kamp for å beholde sin særegne kultur, språk og identitet. Denne innsikten og forståelsen er noe jeg vil ta med meg videre.

Ønsker å rette en stor takk til informantene mine, som tok seg tid til å snakke med meg. En takk til mine kollegaer som har bistått med digital hjelp, gjennomlesning, tips og heia rop, og sist, men ikke minst min veileder Nils Vidar Vambheim, men losing, hjelp og ikke minst gode diskusjoner og samtaler.

Tromsø mai 2023

Michelle Martinsen

Innhold

Innledning.....	2
Trekk ved avhandlingens oppbygging:	4
Avhandlingens teoretiske orientering.....	8
Supplerende materiale	17
Metodisk tilnærming	26
Intervjuguide, rekruttering av informanter og utvalg	39
Sammenfatning	42
Presentasjon av empiri	43
Informant #1	43
Informant #2	44
Avslutning	50
Oppsummering og konklusjon	58
Litteratur.....	60
Vedlegg 1	64
Vedlegg 2	66
Vedlegg 3	68
Vedlegg 4	69
1 Vurdering av behandling av personopplysninger	69

Innledning

I denne oppgaven ser jeg på de historiske rammene rundt det samiske språket. Språket vårt er det viktigste og mektigste verktøyet vi har for å kunne gjøre oss forstått i sosiale samspill med andre mennesker. Under den hardeste fornorskingsperioden fra 1850 til 1959 var samisk språk bare tillat som hjelpespråk i undervisning av samiske barn. Et resultat av denne politikken var at samisk språk døde ut i mange samiske bygder og familier. Hvorfor? Dette skulle i all hovedsak være en litteraturstudie hvor jeg bygger på min egen bacheloroppgave, pensum, tidligere utgitte artikler, «Nordnorsk debatt» i avisa Nordlys og TV-serier/dokumentarer i NRK blant annet: «Den stille kampen». Men for å kunne tilføre oppgaven litt empiri, gjennomførte jeg flere uformelle samtaler.

Min teoretiske innfallsvinkel til studien av fornorskningen er Vygotskys sosiokulturelle teori om at språket vårt har en avgjørende og viktig funksjon i det sosiale rom hvor mennesker møtes. Språket er en nødvendighet for at vi sosialiseres. Språket er med på å danne vår identitet. Jeg tar også i bruk Bourdieus habitusbegrep for å forsterke denne hypotesen. Ønsker jeg å belyse noen konsekvenser av fornorskingspolitikken.

Min sentrale forskningsproblemstilling er: Fornorskningen av samene og konsekvensene som oppstod i kjølvannet av denne massive assimilasjonsprosessen. Kan man anse seg selv som både samisk og norsk i dag, på bakgrunn av fornorskingsprosessen

Bilde er hentet fra boken «Herren sendte oss hit» av Elin Anna Labba

Trekk ved avhandlingens oppbygging:

Et viktig utgangspunkt for denne masteroppgaven har vært å gå videre på noen av de temaene jeg tok opp i min bacheloroppgave der jeg så på de historiske rammene rundt fornorskingsprosessen og hvilke etterspill den fikk for den samiske befolkningen. Jeg tok også for meg sider ved denne prosessen som førte til at samene skjulte sin identitet. Fornorskningen satte på den måten dype spor i befolkningen over flere generasjoner.

Det er viktig for en minoritet å få beholde sin kultur, sitt språk og sin bevissthet for å kunne ta del i majoritetssamfunnet som felleskap (Martinsen, M 2014).

En av konsekvensene av fornorskningen var at det for mange dukker opp et tredje alternativ: Mulighet for å være både samisk og norsk.

Den viktigste delen av en identitet er tilhørigheten til en kultur med språk og tradisjoner.

For å belyse temaet trekker jeg inn flere teoretikere: Lev Vygotsky, Pierre Bourdieu, Erving Goffman og Gregory Bateson. Vygotsky med hans sosiokulturelle teori, Bourdieu med sitt begrep om habitus, Goffman med begrepene «front stage» og «back stage» og sist, men ikke minst Bateson teori om «double-bind». I Asle Høgmos artikkel «det tredje alternativet» fra 1986, finner jeg gode eksempler som beskriver viktige nøkkelord som assimilasjon, integrasjon og segregering.

Temaet jeg har valgt er vanskelig og innviklet, særlig for de mennesker det berører. Dybdeintervju med et lite antall informanter medfører etiske problem i et landskap der det er stor gjennomsiktighet.

Derfor regner jeg dokumentanalysene som en del av metoden.

Jeg gjennomførte flere uformelle samtaler med personer som har en samisk bakgrunn.

De tre stammers møte

I overgangsfasen ca. 1850-1870 var samenes språk sidestilt med det norske. Å snakke morsmålet var oppfattet som en menneskerett med grunnlag i arven fra humanistisk-romantiske strømninger i samtida.

«Det interetniske samarbeidet var i hovedsak basert på likeverdighet og gjensidig anerkjennelse» (Bråstad, Jensen, 2005:17)

På 1850-tallet preget nasjonalismen og etter hvert sosialdarwinismen det norske samfunnet. Med disse ideologiene ble det politiske målet at samer og kvener skulle assimileres. De måtte vrake sin egen kultur og språk til fordel for norsk, altså det norsk-danske. Siste del av 1800-tallet fikk sosialdarwinismen stor oppblomstring både i Europa og i Norge.

Darwin presenterte sin utviklingslære i 1859 og den vakte stor oppsikt. Kulturforskerne utviklet Darwins teori til å gjelde forholdene mellom folkeslag og kulturer. Man kunne rangere ulike folkeslag ut fra hvilket utviklingstrinn de var på. På toppen fant man de «siviliserte» og nederst på rangstigen de «primitive». Det norske samfunnet fikk med dette vitenskapelig belegg for å kunne hevde at den samiske og kvenske befolkningen stod på et lavere utviklingstrinn. Den sosialdarwinistiske tenkningen fikk en rasistisk undertone, noe som var allment akseptert og satte sitt preg på samfunnsdebattene og politikken både her hjemme og ute i Europa frem mot 2.verdenskrig (Bråstad, Jensen, 2005).

Resultatet av fornorskingsperioden, var merkbar i de samiske områdene. Sjøsamene «forsvant» i folketellingene, selv om ingen hadde flyttet fra bygdene. Vi ser at den typen avmakt som minoritetene opplevde, fikk sosialpsykologiske konsekvenser. Man aktiviserer forskjellige forsvarsmekanismer for å tåle det sosiale trykket, og dette trykket vil igjen undergrave egenverdien og selvrespekten, prege ens selvbilde og i verste fall lede til selvforakt og overdreven kritisk innstilling til ens egne (Minde, H 2005).

I disse prosessene oppstod et tredje alternativ for kystsamer under fornorskingsprosessen. Å ha samiske aner som gjorde at mange av omgivelsene ble stemplet som etnisk mindreverdige. Den kystsamiske befolkningen ble utsatt for en ny måte å bli sosialisert på. De måtte lære seg å utforme og forvalte sitt «selv» i en situasjon som var preget av dobbeltstempling og rolledilemma. Opprettholdelsen av samisk identitet kan forstås gjennom to prosesser, dikotomisering og komplementarisering. Spørsmålet om etnisk tilhørighet i denne sammenhengen kan bli en tvetydighet:

Det blir vanskelig å se på seg selv som samisk eller norsk når man hverken føler seg som det ene eller det andre. På denne måten oppstod det Høgmo kaller «det tredje alternativ» (Høgmo, A 1986).

I samfunnsvitenskapelig sammenheng betyr assimilering identitetsskifte. (Høgmo, A 1986). Det koster å forvalte en samisk identitet i enkelte fornorskede miljø, men det koster mer å skulle forvalte en fornorsket identitet der. Den samiske identiteten fører noen ganger til etnisk stigmatisering, mens den fornorskede identiteten som omgivelsene har påført personen, fører til moralsk stigmatisering som er langt vanskeligere å forholde seg til (Høgmo, A 1986).

Mange opplevde angst for å miste tryggheten de hadde i tradisjonen og angsten de opplevde for å gå glipp av de mulighetene som de norske myndighetene lokket med. Mange unge befant seg i en double-bind-situasjon. Dette begrepet stammer fra Gregory Bateson. En slik dobbeltbinding fører til selvdestruksjon og tilbaketrekning. Det samiske folket kjente på en skam som ble forsterket av et sterkt negativt bilde som myndighetene hadde skapt i dem. Et bilde av en befolkning som, ifølge datidens samfunn, var usivilisert, uopplyst og kulturell uren. En av de største barrierene mot revitalisering og dekolonisering i mange bygder og familier er skammen over den samiske tradisjonen i den nordnorske befolkningen (Nergård, 2011).

Revitaliseringsprosessen og revitaliseringstiltakene har på noen områder vært like konfliktskapende som fornorskingsprosessen (Nergård, 2011). Ofte har den yngre generasjonen vært pådrivere for å vitalisere samisk språk og tradisjon. Revitaliseringen innebærer et gjenkjenningsproblem hos mange eldre i dag. Hvis de ikke kan gjenkjenne og identifisere seg med det som blir forsøkt revitalisert, har det ingen mening (Høgmo, A 2011). Høgmo viser til at når de yngre vendte tilbake til hjembygda etter endt utdanning og ville blåse liv i en kulturtradisjon mange eldre mente var død, eller «drept» som Høgmo skriver, bød det på problem. Mange eldre oppfattet seg som tradisjonsbærere (Høgmo, A 2011). Mange unge var nødt til å reise ut for å jobbe i det norske storsamfunnet. De måtte kvalifisere seg i norsk og når de kom tilbake til hjembygda, enten for å bosette seg eller for å besøke slekt og venner, tok de med seg norske vaner og språk. De ble da stemplet som svikere og sett på som fremmede. Selv om dette ikke var hensikten, så «metakommuniserte» de til slekt og venner at deres tidligere livsstil og tilhørighet ikke var god nok lenger. Mange unge oppfattet at de var i en situasjon som var preget av dobbeltbinding (Høgmo, A 2011).

Hva er et urfolk?

Det er et folk som anser seg selv som eller som blir anerkjent som et urfolk. Som har levd og bodd i et område før den moderne nasjonalstaten ble etablert og statsgrenser ble trukket, samt den lovgivning. Samtidig som den har eller har hatt distinkte kulturer og språk (B.O. Andreassen & T.A. Olsen, 2022).

«Et urfolk er altså en mindre folkegruppe i et større samfunn»

Et annet kjennetegn er at urfolk har befolket et geografisk område langt tilbake i tid, og som har et kulturelt særpreg og et eget språk. På Finnmarksvidda, i bygdene der, har samisk språk og kultur i stor del bestått, til tross for storstilt assimilasjon og kolonisering. Disse er derfor viktig for å bevare og utvikle samisk kultur og språk. Lengre vest og langs kysten er situasjonen mer prekær (B.O. Andreassen & T.A. Olsen, 2022). Sørsamisk og Lulesamisk har færre enn tusen språkbrukere, og Pitesamisk er nærmest utdødt på norsk side.

Avhandlingens teoretiske orientering

Til å belyse tematikken i denne avhandlingen kunne jeg brukt flere teoretikere fra ulike fagområder. Jeg oppfatter at det jeg har valgt vil ha særlig mye å bidra med til avhandlingen

Lev Semonovich Vygotsky

Vygotsky regnes som en av grunnleggerne av moderne psykologi (Jernlang, E 2005).

For å forstå individets kognitive utvikling vektlegger han kulturelle og sosiale forhold. Det innebærer blant annet at kultur og samfunnsforhold har betydning for hva et menneske lærer om seg selv og omgivelsene sine. Vygotsky kom fram til at det i første rekke er gjennom språket at kulturen trer frem (Strandberg, L 2008). Han mener at språket ikke bare benyttes i kommunikasjon, men at det også er et redskap som befordrer tenkning og bevissthet. Kunnskap er en del av en kultur og den eksisterer ikke bare i det menneskelige kognitive system. Kunnskap er noe som er nedarvet gjennom generasjoner. Videre mener han at sosial kompetanse er fundamentet i menneskelig utvikling og at alle former for menneskelig samspill bygger på nettopp dette. Sosial og intellektuell utvikling er gjensidig knyttet til hverandre i Vygotskys teori. (Strandberg, L 2008).

Han bygger sin sosiokulturelle teori på at språket er vårt aller viktigste verktøy i sosialisering og utvikling (Strandberg, L 2008). Språket har en sentral og avgjørende rolle i å videreføre kultur og tradisjon. Det er også viktig for å danne den identitet som gir oss opplevelsen av tilhørighet. Videre mener Vygotsky at kultur og sosiale erfaringer samspiller med andre når vi formes til følende, tenkende og kommuniserende skapninger. Andre teoretikere mener som Vygotsky, at denne prosessen er viktig for utformingen av identiteten. Han var den først som tok skrittet fullt ut å anerkjenne kulturens og miljøets betydning i læringsprosessen (Imsen, G 2010:265). Helt fra fødselen lever barnet i et sosialt samspill hvor språk og kultur har en avgjørende rolle. Den sosiokulturelle teorien har fått en stor plass i pedagogikken og den legger vekt på betydningen av sosialt samspill og at språket inngår i utviklingens – og læringsprosessen (Imsen, 2010). Kulturen som en historisk overlevering og tar bolig i individet. Han mener at læring kommer først og trekker utviklingen etter seg. Det er læring som stimulerer utviklingen og ikke omvendt (Imsen, G 2010). Helt fra fødselen lever barnet i et sosialt samspill hvor språk og kultur har en avgjørende rolle. Den sosiokulturelle teorien har fått en stor plass i pedagogikken da den legger vekt på betydningen av sosialt samspill og at språket inngår i utviklings- og læringsprosessen (Imsen, G 2010).

Pierre Bourdieu (1930-2002)

Den franske sosiologen Bourdieu er best kjent for teorien om habitus og hans begrep om kulturell kapital. Han var opptatt av hvordan ulike maktforhold fungerer i samfunnet og ville avdekke «uskrevne regler» eller former for makt og dominans. Bourdieu ville skape mer rettferdige og bedre sosiale ordninger og bruke vitenskapen samfunnskritisk.

Habitus er et system av varige og varierende disposisjoner vi bruker når vi bedømmer verden og som vi handler ut fra. Det skapes et dialektisk forhold mellom våre forventninger og aspirasjoner og den objektive virkeligheten med habitus. Bourdieu prøver å koble sammen aktører og samfunnsstrukturer i begrepet habitus. Den væremåte man får innpodet, som en sosial arv i den samfunnsklassen man vokser opp (Aakvaag, G 2008). Bourdieu mener at de sosiale strukturene blir implementert i mennesker og de oppstår i umiddelbare handlingsdisposisjoner. Men vi lager også egne strategier og et eget særpreg. De kollektive erfaringene i vår habitus, er viktige ubevisste handlinger, nesten som kroppslige føringer i menneskers liv. Man tar ikke bevisste valg. De kan være ubevisste og halvt ubevisste mener Bourdieu.

Habitus får vi via akkumulerte sosiale erfaringer som finnes i praktisk sans og sosiale strategier som benyttes i relasjoner mellom dem som opptrer i sosiale felt. Habitus er dynamisk og er med på å lede folk i deres praktiske hverdag. Bourdieu definerer habitus som er integrert system av kroppsliggjorte og varige disposisjoner som er med på å regulere hvordan vi oppfatter, handler og vurderer i den sosiale og fysiske verden (Aakvaag, G 2008). Handlingstilbøyeligheter som setter sitt preg på alt vi gjør og hvem vi er. Habitus er noe som sitter i kroppen først og fremst. Vår væremåte og våre handlinger er ikke godt gjennomtenkte eller produkt av refleksjoner, men en instinktiv forståelse av hvordan vi må handle i bestemte situasjoner. «Vi bare vet» hvordan vi skal håndtere en ny situasjon. At vi er vår habitus er vi ikke bevisste på, for våre handlingstilbøyeligheter er kroppsliggjorte, noe som igjen gjør at habitus er stabil og varig. Habitus er «kjernen» i en persons identitet, den danner vår «personlighet». Bourdieu mener at habitus ikke er noe vi lett kan endre. Vi kan ikke uten videre gå inn for å endre på vår væremåte eller måten vi handler på (Aakvaag, G 2008). Et annet poeng er at habitus er «strukturerende» og gjør det mulig for oss å delta sosialt.

Ferdigheter, habitus og disposisjoner gjør det mulig for aktøren å delta i de sosiale situasjonene på en ordentlig måte. Habitus utstyres aktøren med en «praktisk sans» ifølge Bourdieu, en fornuftig og selvstendig måte å orientere seg i samfunnet på. Uten habitus ville vi vært uten ferdigheter og muligheter til å orientere oss. Vi gjør det vi kan for å ivareta våre interesser, ikke på bakgrunn av at våre verdier og normer er internalisert. Habitus har et sosialt opphav, den formes via de inkorporerte sosiale betingelsene vi vokser opp under (Aakvaag, G 2008).

Erving Goffman (1922-1982)

Goffman ønsket ikke å bli satt i en bestemt teoretisk bås (Aakvaag, G 2008). Han regnes som en symbolsk interaksjonist. Han gir treffende analyser av hvordan vi prøver å gi et positivt inntrykk av oss selv når vi samhandler. Han er også opptatt av hvordan vi gjennom minespill og samtaler prøver å unngå sammenbrudd i situasjoner av kommunikasjon og prøver å fremstå gjennom et sammenhengens selvbilde. Folk går inn i bestemte roller med et strategisk mål, som de mener å tjene på, prestisjemessig eller materielt. Han har gjort symbolsk interaksjonisme til en del av sin sosiologiske habitus. Ifølge Goffman er hverdagslivet en forestilling, en rekke mikroritualer der vi dyrker vårt eget og andres selv. Altså et «dramaturgisk» perspektiv på samfunnslivet. Vi kan se på sosiale situasjoner med begreper fra teateret, hvor aktørene «opptrer» på en «scene» med det målet å gi et bestemt inntrykk til «publikum» og omgivelsene. Dette for å oppnå en ønsket situasjonsdefinisjon. Goffman bruker to viktige begrep fra teateret: Han skiller mellom «front stage» og «back stage» i sin teateranalogi. Forestillingen foregår front stage. Det er på scenen aktøren gjennom ansiktsuttrykk, toneleie, verbale ytringer, kroppsholdning, klær, hår osv. prøver å fremstille seg på en bestemt måte. Aktørene ønsker å oppnå en «personlig front» der samhandlingen foregår. I et middagsselskap utgjør spisestuen «front stage», mens kjøkkenet er «back stage».

For troverdigheten, er det viktig å holde de to arenaene adskilte. Goffman mener vi alltid spiller roller i sosiale situasjoner. Han bruker begrepet rolledistanse om forsøket på å fremkalle et bestemt uttrykk ved oss selv. Vi «braker» rollen, men som vi «er» ikke identisk med, og vi står fritt til å improvisere utformingen (Aakvaag, G 2008). Rollen er mest relevant for overflatiske relasjoner. Aktørene godtar rollen pragmatisk, fordi det er nyttig å være i den, men aktøren går ikke helt mentalt inn i rollen (Repstad, P 2011).

Bronfenbrenners økologiske modell

-Det store samspillet

Urie Bronfenbrenner mener i likhet med Lev Vygotsky at barns utvikling må forstås som en helhetlig sammenheng, hvor man ser på de biologiske faktorene, den psykologiske utviklingen og oppvekstmiljø samtidig. Barnet må studeres i de naturlige kontekstene hvor de hører hjemme. Et barn hører aldri til ett miljø, men i flere miljøer samtidig: skolen, skolekameratene, hjemme, familien, naboen, fritidsaktivitetene, venner utenom skolen, foreldres venner osv.

Videre hører de til: i en grend, et boligområde eller i en bydel. De pendler daglig mellom ulike miljøer og har tilhørighet flere steder på en og samme gang.

De har med seg impulser på tvers av alle miljøene, påvirker dem og forholder seg til dem, samtidig som de må være den samme, hele personen.

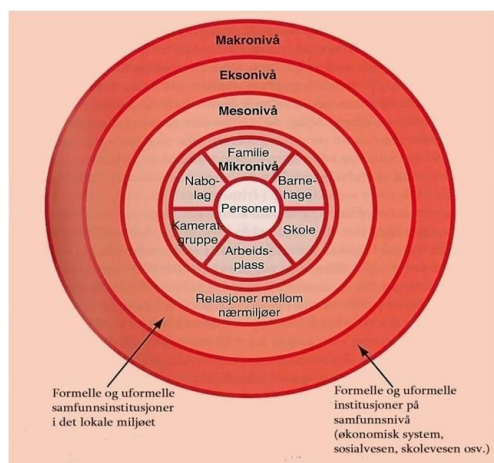
Bronfenbrenners modell må forstås som et sammenhengende system, et system hvor de ulike nivåene er avhengig av hverandre. De fjerne miljøene henger sammen med de nære (Imsen, Gunn. 2010:60).

Mikronivået, her finner vi de feltene som personen er direkte involvert i, skole, nabolag, familie osv. De forskjellige delene i nærmiljøet – barnet, læreren, familiemedlemmer og de ulike rollene de har – utgjør et nettverk av relasjoner som barnet er en del av. Å analysere barnet på skolen, er å analysere på mikronivå.

Mesonivået, her analysere vi flere nærmiljøer samtidig for å forstå samspillet mellom dem. Å analysere på mesonivået, er å studere det som skjer i én situasjon på virker det som skjer i en annen situasjon.

Eksosnivået, utgjør samfunnsstrukturer som påvirker barnet, men som det ikke er direkte involvert i. Eksosystemet omhandler uformelle og formelle samfunnsinstitusjoner som opererer på det lokale samfunnsnivået, som griper inn i den enkeltes verden, enten direkte eller indirekte (Imsen, Gunn. 2010:60).

Makronivået, omhandler rettsvesenet, utdanningssystemet, sosial- helsevesen, politisk system og det økonomiske systemet.

(bilde hentet fra *Elevenes verden, innføring i pedagogisk psykologi* Imsen, G. 2010:59).

Det tredje alternativ

Assimilering er en kulturell tilpasning som ble veldig tydelig i kystsamiske bosetninger i Nord-Norge, som et resultat av en samfunnsmessig moderniseringsprosess, fornorskningsprosessen. I nedgangstiden ble samiske verdier og kulturelle yringer stemplet som uønsket. Embetsmenn var som regel norsk og de insisterte på at det var norske kulturelle ferdigheter som skulle være rammen for all samhandling med bygdefolket. Altså gjorde de det klart for folk flest at det å ha ferdigheter i norsk kultur var en forutsetning for å kunne ta del i tjenester og goder det norske samfunnet kunne by på (Høgmo.A.1986). Og dermed ble det en kollektiv erfaring om at samisk språk, tilhørighet og kultur ikke ville føre de noen vei. Høgmo påstår i sin artikkel at sentrale trekk i folks selvbilde må forstås som et resultat av en sosialisering- eller læringsprosess, som personen har med seg fra tidlig barneår. Sosialisering eller sosialisering må forstås som et resultat av opplevelse og handling. De ulike scener og arenaer som barn og ungdom opptrer på, og de regler som produseres eller gjelder der, danner forståelsen av sammensatte læringsprosessen som innebærer at et barn vokser inn i et samfunn. Et grunnleggende tema for en person i en flerkulturell verden vil være å fastholde og forvalte en etnisk identitet i pendlingen mellom disse scenene eller arenaer. Barn og ungdom må i sosialisering prosessen lære seg å leve i en slik verden. Noe som betyr at barn må lære seg at deres ytre verden består av to versjoner, en samisk-norsk og en samisk. Og de må lære seg hvordan de skal forholde seg til den som en person, mentalt og sosialt.

Barn blir født inn i en situasjon sammensatt av en symbolverden og sosialverden. De har ingen begrep om kultur eller samfunn. De blir en del av en sosialverden av signifikante andre. Vi kan forstå identitetsutvikling som en kulturell og sosial adaptasjonsprosess. Barn får roller fra et gitt system og tar til seg symboler fra et gitt kulturelt system, som igjen bearbeider disse utgangspunktene til et eget repertoar.

«Med kulturell assimilasjon menes i denne sammenhengen hvordan barnets totale adaptasjonsprosess og selvbilde bestemmes av det rollesett den andre kulturen gir barnet» (Høgmo. A. 1986:400).

Altså det skjema som barnet bygger opp og identifiserer seg med. Et fenomen som i særlig grad har vært gjeldene i lokalsamfunn preget av kulturell assimilasjon.

Fornorskning over tre generasjoner (her blir krigen og evakueringen et vesentlig element);

Familien måtte oppholde seg ett år i Nordland, hvor samisk tilhørighet ikke ble sett på som en kulturell ressurs. Andre generasjon voksne liv, hvor de stifter familie under og etter krigen. Tredje generasjon vokser opp som tidlig ungdom under og etter 2. verdenskrig. De vokser opp med en barndoms og ungdoms identitet som ble oppfattet som norsk.

Tredjegerasjons barndom var norsk, men deres opplevde tilhørighet var forbundet med angst på bakgrunn av at deres rolle hadde forskjellig betydning og vurdering, som et resultat av deres pendling mellom forskjellige etniske arenaer. Besteforeldrene var samisk, foreldrene kunne samisk, barna var norske. Den samiske tilhørigheten ble aldri eller sjeldent kommunisert til barnegenerasjonen. Den samiske tilhørigheten var omgitt av taushet mellom foreldregenerasjonen og barnegenerasjonen. Fornorsking betyr etablering av det tredje alternativ. Denne essensielle prosessen i den endringen av sosialisering, hvor et sentralt tema er å lære å skape og administrere et selv i en kontekst preget av rolledilemma og dobbeltstempling.

«En sentral identitetsforvaltningsstrategi blir omkoding av elementer med en bestemt etnisk betydning til elementer som fremtrer som etnisk nøytralitet» (Høgmo. A. 1986:409).

Noe som ikke betyr at den fornorskede generasjonen etnisk sett blir norsk. Spørsmålet om etnisk tilhørighet blir et spørsmål om enten - eller. Hvor personen må ta stilling til om han er norsk eller samisk. Tredje generasjonen har lært å kode om alle kategorier *med* en etnisk betydning til en kategori *uten* etnisk betydning i sin oppvekst. Det er utenkelig å oppfatte seg som samisk, men de er heller ikke norske, for deres slekt, fortid og artikulasjon viser noe annet. Dermed fremstår de etnisk sett som et tredje alternativ, som ikke passer inn i folkelig etnisk praksis eller folkelig etnisk teori.

«Hva en person er, er en ting, hva omgivelsene tillater eller gir ham muligheter for å være, er et annet spørsmål» (Høgmo, A.1986:410).

Vi vil ofte oppleve å møte et standpunkt som vil representere en systematisk fornektelse av personens samiske tilhørighet, i sammenhenger der samisk tilhørighet er sterkt stigmatisert. På denne måten maskerer man seg selv som en som heller ikke er norsk.

Hovedkonklusjonen i Høgmos artikkel er at det å forvalte en fornorsket identitet har en høy pris. Å administrere en samisk identitet fører til en etnisk stigmatisering, men å administrere en fornorsket identitet, som er påført av omstendighetene, fører til en moralsk stigmatisering, å bli stemplet som en sviker. Noe som betyr at de opplever begge forbindelsene som truende, og den identitetsforvaltningsstrategien barnet lærer tidlig å ta i bruk, er å kode om alle elementer som har etnisk betydning i sitt liv, til elementer uten etnisk betydning. Noe som fører til at barnet opplever denne sosialiseringprosessen som en identitetsfraskrivelse som mangler begreper for å kunne erkjenne det på en måte, som gjør det i stand til å kunne bearbeide det på. Etnisitetskonstruksjonen til tredjegerasjonen utgjør grunnlaget til et tredje alternativ, til de to opprinnelige etniske kategoriene (Høgmo. A. 1986).

Vygotsky, Bourdieu og Goffman

Bourdieu fikk kritikk for at han bare undersøkte den franske overklassen, mens noen hevdet at teorien hans passer til alle samfunn, uansett klasse og samfunnslag. Habitusbegrepet er et noe mere komplekst begrep enn Goffmans dramaturgi, men de passer sammen. Vi spiller alle roller i hverdagen, uansett om vi er bevisst på det eller ikke. Vi er alle oppdratt til å være høflige, takke for ting vi får og si vær så snill når det er noe vi byr på. Men det er vår habitus som avslører oss. Bourdieu sier at habitus er noe vi vanskelig kan gjøre noe med. Siden det er handlingsdisposisjoner som ligger latente i oss. Det er det vi i barndommen internaliserer og som blir internalisert i interaksjon med andre og lærer å være en del av et større system. Vi lærer dette av og sammen med våre nærmeste. Voksnes væremåte «smitter» over på barn. Vi benytter vi oss av vår habitus når vi ivaretar våre interesser.

I Goffmans teori er det vår habitus. Vi spiller en rolle for å ivareta våre interesser. På grunn av de ulike rollene vi utspiller i interaksjon med andre kan vår habitus endre form etter hvilken rolle vi inntar. Det er disse rollene som gjør det mulig for oss å overleve i et samfunn. Rollene er en del av våre uskrevne regler, og kanskje til og med nedfelt i og en del av enkelte sider ved vår habitus. Om jeg tar utgangspunkt i meg selv, har flere roller: Mor, student, medelev, arbeidstaker, datter, samboer og kjæreste. På bakgrunn av hvilken rolle jeg har i det ene øyeblikket følger habitusen med. Jeg ville handlet annerledes ovenfor en lærer enn ovenfor mine medstudenter, eller som arbeidstaker eller som mor. For i disse ulike situasjonene ønsker jeg å ivareta forskjellige interesser. Jeg har ikke den samme tøysete væremåten ovenfor en lærer, som det er mulig å ha ovenfor en medelev. På jobb er jeg ikke forsørger ovenfor kunder eller kollegaer, slik jeg er overfor mine barn. Vi inntar forskjellige roller og måter å handle på i forskjellige situasjoner.

Identitet og kultur

To begrep som er sentrale gjennom hele denne avhandlingsteksten er *identitet* og *kultur*. Ingen av dem er så lett å definere. Identitet vil si å kjenne seg selv og vite hvem en er, og hva en står for. Identitet dreier seg også om å bli gjenkjent av andre. Sikker identitet dreier seg om å bli gjenkjent av andre som den en kjenner som en selv. En følelse av tilhørighet i fortid, nåtid og fremtid forutsetter at det er en viss grad av samsvar mellom den identitet en selv oppfatter å ha og hvordan den blir oppfattet av andre. Det innebærer at en trygg og stabil selvoppfatning også forutsetter en stabil sosial og kulturell forankring. Det er en subjektiv opplevelse der vi føler at vi er den samme på tvers av tid og rom og at

livet er noe konstant og uforanderlig på tvers av forskjellige situasjoner. Vi kaller identitet for selvpoppfatningens fellesbetegnelse (Imsen, G 2010).

Koloniseringen av samene skjedde både på et ytre og et indre plan. Fornorskningen vandaliserte det samiske språket, ødela tradisjoner ved maktmisbruk. På det indre plan førte det til at folk kom i konflikt med seg selv via selvfornektelse, selvfornedrelse, underkjennelse av egne verdier og mistro til samisk historie og språk. Koloniseringen var vellykket fordi den fikk mange til å identifisere seg med myndighetenes underkjennelse av dem selv og adoptere koloniherrrens oppfatninger. Det førte i sin tur til en forlengelse av kolonipolitikken ved at folk utførte den mot seg selv slik at den fortsatte lenge etter at den offisielt var avsluttet (Nergård, 2013).

Som tidligere nevnt var den mest intense fornorskingsperioden fra 1850-1950, men mange som mener den fortsatte helt til 1970-tallet. I kjølvannet av Alta-saken oppstod det en revitaliseringsprosess, og på nytt kom de vanskelige spørsmålene om samisk identitet og historie. Etter Alta-saken begynte mange for første gang å oppdage at de var av samisk herkomst og ville gjerne finne ut av sin samiske identitet. Det førte til at familier ble splittet. På 60- og 70-tallet flyttet mange fra små samiske bygder og inn til byer og tettsteder og la igjen sine samiske tradisjoner på hjemstedet. På stedene de flyttet til ble den samiske identiteten og fortiden skjult som en privatsak. Jo lenger tid i byene, dess vanskeligere ble det å vedlikeholde og fornye sin egen samiske historie og fortid (Nergård, 2013).

Samisk identitet i endring

Samisk identitet står i brytningspunkt mellom det moderne og tradisjonelle, det globale og det lokale, det fleretniske og det samiske. Det er i noen områder en selvfølge å være samisk, mens i andre områder er det en stadig kamp for å oppnå en synlig samisk tilværelse og for å vinne aksept (Stortinget.no). Debatten om samisk identitet er dynamisk og foregår på ulike plan. I storsamfunnet, på individplan, lokalplan og akademiskplan. Den samiske kollektive identiteten er knyttet til det samiske fellesskapet, den allsamiske forståelsen av samiskhet på tvers av nasjonalstatens grenser og felles samiske kulturelle symboler. Det samiske samfunnet står i dag over en viktig utfordring når det gjelder definisjonen av samiskhet, sånn at så mange samer som mulig kan inkluderes i den definisjonen (Stortinget.no).

Hovedfokuset i den samiske bevegelsen har vært på å bevare og utvikle samisk språk og kultur, og det samiske samfunn på deres egne premisser. Fokuset har vært på fellesskapets normer og verdier og en utvikling av en felles forståelse av samisk identitet, dette for å skape et levedyktig og sterkt samisk

samfunn. Inkludering har vært en viktig del av prosessen. Det er viktig at flere får muligheten til å lære samisk på bakgrunn av språkets betydning. Det finnes flere identitetsmarkører bortsett fra språket i det samiske samfunnet. Tilhørighet er viktig, tilhørighet til slekten, tradisjoner, lokalsamfunnet, samt joik, klesdrakter osv. (Stortinget.no).

Supplerende materiale

Kongen og statsministeren

Da kong Harald offisielt åpnet Sametinget i 1997, ba han om tilgivelse for den urett som var påført det samiske folket av den norske stat.

«Den norske stat er grunnlagt på territoriet til to folk: nordmenn og samer. I dag må vi beklage den urett som den norske stat tidligere har påført det samiske folk gjennom en hard fornorskningsspolitikk» (NRK.no)

Tjue år senere, under hundreårs markeringen uttalte statsminister Erna Solberg at «fornorskningsspolitikken er et sort kapittel i norsk historie» (dagbladet.no).

FNs erklæring om urfolksrettigheter.

13.september 2007 vedtok FNs generalforsamling en felles urfolks erklæring som ble utarbeidet under et tett samarbeid mellom ulike urfolksgrupper og stater. Erklæringen er ikke et folkerettslig bindende dokument, men legger retningslinjer i den videre jobbe med å forstå hvilke rettigheter urfolk har. Erklæringen inneholder bestemmelser for grunnleggende behov som helse, mat og utdanning, og bestemmelser om bruk av landområder og tradisjonelle ressurser. Totalt 46 artikler ble utarbeidet. Norske myndigheter her deltatt aktivt i arbeidet med urfolkserklæringen siden 1984. målet til regjeringen har vært en erklæring som kan føre til et styrket rettslig vern mot verdens urfolk (regjeringen.no) Regjeringen har hatt et nært samarbeid med sametinget i dette arbeidet. Sametinget har vært en representant i den norske delegasjonen til forhandlingene i FN om urfolkserklæringen.

Kunnskapsløftet 2020 – samisk

Da det ikke er hensiktsmessig å ta med hele dokumentet, tar jeg med et lite utdrag av denne.

«Samene i Norge har ifølge ILO-konvensjonen status som urfolk. Grunnloven fastsetter at staten skal legge forholdene til rette for at samene kan sikre og utvikle samisk språk, kultur og samfunnsliv, noe som følges opp i opplæringsloven. Den overordnede delen gjelder også den samiske skolen.

Betegnelsen «den samiske skolen» benyttes om opplæring som følger et samisk parallelt likeverdig læreplanverk. Det samiske læreplanverket gjelder i de kommunene som er en del av forvaltningsområdet for samisk språk. Det samme læreplanverket gjelder for elever som har rett til opplæring på samisk språk i landet for øvrig. Elever i landet for øvrig som har rett til opplæring i samisk språk, skal følge det samiske læreplanverket i faget samisk. Skolen har ansvar for at disse rettighetene blir oppfylt» (Udir.no)

«Den samiske skolen skal legge til rette for at elevene får en opplæring med basis i samiske verdier og samisk språk, kultur og samfunnsliv. Verdiene i formålsparagrafen er også samiske verdier og gjelder i den samiske skolen. I samisk skole er det viktig å ha et allsamisk perspektiv og et urfolksperspektiv, og å legge vekt på materiell og immateriell kulturarv som tradisjonell kunnskap, duodji/duodje/duedtie og slekts- og familierelasjoner» (Udir.no).

Sameparagrafen i Den Norske Grunnloven

«Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppen kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv»

Endret ved grunnlovsvedtak 6.mai 2014 kunngjort ved res. 9.mai 2014 nr. 613, vedtak 27.mai 2014 kunngjort ved res. 20.juni 2014 nr. 778, innholdet i tidligere § 108 står nå i §118, mens innholdet her tidligere sto i §110 a.

(Lovdata.no)

Ella Marie Hætta Isaksen «Derfor må du vite at jeg er same».

Ella Marie opplevde å bli en ambassadør for sin generasjons samer etter at hun var deltaker i Stjernekamp i 2018.

«Stolthet er det eneste som trumfer skammen» (Isaksen, Ella 2022:10).

Ella lærte tidlig at det var viktig skille på språkene, norsk og samisk, holde de hver for seg. Ellers vil det største språket vinne, ved å sluke det andre.

På skolen påtok Ella Marie seg rollen som «språkpoliti» og hun passe på at alle snakket samisk i skolegården. Hun var lykkelig uvitende om alle prøvelsene samer i generasjoner før henne ble utsatt

for. Det var først når hun lærte om fornorskningsprosessen, at hun forstod at hun var privilegert som fikk vokse opp i Tana – en av de mest tydelige samiske kommunene i Norge. På dette tidspunktet innså hun at hun ikke lenger bare var en språkaktivist, hun begynte å bli en urfolkaktivist.

Da hun var 13 år ble hun klar over at det finnes mennesker som forakter samiske verdier og tradisjoner (Isaksen, E. 2022:19). Hun opplevde at andre kom med kommentarer som f.eks. «samer har så mange krav».

Ella Marie tenker ikke på samisk, men på norsk og av og til drømmer hun på norsk. Dette smerter henne. Når Ella Marie var liten, tok hun for gitt at alle barn snakket samisk. Når hun var 13 år og elevrådsrepresentant, forstod hun at det fantes mennesker som forakter samiske verdier og tradisjoner (Isaksen, Ella.2022:19)

«Det nordsamiske språket er min viktigste identitetsmarkør. Så når språket mitt trues, opplever jeg at hele min identitet – hele meg- er under angrep» (Isaksen, Ella. 2022:66).

Når Ella Marie er i Oslo, hvor hun bor sammen med kjæresten sin, og det går lang uten at hun snakker samisk, opplever hun at hun kan glemme samiske ord og at hun er nødt til å slå disse opp. Hun opplever at det er vanskelig å praktisere et språk som ingen rundt henne snakker (Isaksen, Ella.2022).

I 2019 tok Ella Marie et opprør med at kirka hadde forbudt joik. Hun joiket i Vår Frues kirke i Trondheim, hun var invitert til å opptre. Her tok hun et oppgjør med all undertrykkingen, alle fordommer, med misjonærenes brenning av samiske trommer og stemplingen av joik som djevelens musikk.

«Det samiske folket har tradisjonelt vært et naturfolk, helt avhengig av å kunne spille på lag med naturkreftene» (Isaksen, Ella. 2022:115). Det var mer essensielt før i tiden enn nå, men Ella Marie ble oppdratt til å ha grunnleggende respekt for naturen og alt rundt seg.

Snø kan beskrives med 300 ulike ord og betegnelser i det samiske språket. For en reindriftssame kan kjennskap til snøforholdene på vidda ha betydning for liv og død for dyrene.

Det finnes et ordtak som sier *den som tier samtykker*, men i samisk tradisjon sier uttrykket *den som tier, samtykker ikke*. Denne kulturkrasjen sier mye om hvordan misforståelser oppstår som følge av de ulike tenkemåtene (norsk/vestlig og samiske) (Isaksen, Ella, 2022).

Marja og Mikkâl

I TV-serien «Den stille kampen» i episoden «Kampen for språket», møter vi Marja og hennes familie, som kjemper for sitt språk, sørsamisk, ikke skal forsvinne. De søkte sametinget for midler for å starte et prosjekt for å lære barna sørsamisk. Språket må brukes ellers dør det, blir det sagt her.

Marja sier hun forsvinner om språket hennes forsvinner. Hun kaller sørsamisk for hennes hjertespråk. Marja er artist og har valgt å synge på sørsamisk, selv om det ikke er så mange som forstår hva hun synger.

Sørsamisk står på FNs liste over alvorlig truede språk, og det er ca. 1000 mennesker som forstår sørsamisk. Tilbudet om opplæring i dette språket er begrenset, og det er viktig at barna lærer dette fra de er små (NRK.no).

Marjas mor, Elin, fikk hjelp til å bygge en torvgamme, og sammen med de andre foreldrene lagde de en språkleir/språkbad i gammen. På denne måten lærte barna å bruke språket gjennom naturlig bruk. Da Marjas foreldre var små, var man overbevist om at tospråklighet var skadelig for barna. Språkreiret var det første steget for å prøve å gjenopplive sørsamiske. Det å få språket til å overleve krever hardt arbeid. Foreldrene på Elgå var nødt til å kjempe for at barna skulle få lære samisk i skolen. Dette gjaldt også andre plasser. Språk og reindrift må tas vare på om man skal ha en levende kultur sier Marja avslutningsvis (NRK.no).

I en annen episode møter vi Mikkâl fra Finland, som er Enaresame, i dag er det bare 300 mennesker som kan enaresamisk.

«Et språk blir regnet som døende når ingen unge snakker språket» (NRK.no).

For ca. 20 år siden så det ut som om enaresamisk ville dø ut. Mikkâls far, Mattis, er en forkjemper for enaresamisk og jobbet hardt for språkbad i barnehagene i Enare. Mattis innsats har gjort at det nå er flere som snakker enaresamisk. Barn får muligheten til å lære språket fra de er små, selv om foreldrene ikke kan språket, og dette har ført til at en ny generasjon kan språket. Årsaken til at språkene sliter i dag er hvordan myndighetene har forholdt seg til samisk tidligere. Det er ti samiske språk fordelt i Sápmi og fire av de er døende, da det ikke er noen barn som har lært språket og det er flere som er alvorlig truet ifølge FN (NRK.no).

Samisk radio ble egentlig etablert for å hjelpe til med fornorskningen, men fikk isteden stikk motsatt virkning. Både det å se og høre språket sitt gir status.

Under fornorskningsprosessen var det forbudt å snakke samisk og man ble fysisk avstraffet om man gjorde dette, noe som førte til et mindreverdighetskompleks. Dette forteller bestemoren til Marja. En annen måte samene ble diskriminert på, var at de ikke kunne beholde sine samiske navn.

Folk flest tenker i dag på nordsamisk når de hører om samisk språk. Nordsamisk er det største språket og det språket som har fått mest offentlig støtte (NRK.no).

Agnete bruker stemmen

I NRK serien, «Agnete bruker stemmen», får vi være med på Agnete Saba sin reise for å ta tilbake sitt morsmål og finne sin rett til å kalle seg for same. Selv føler hun ikke at hun er samisk nok. Til tross for at hun har vokst opp i Nesseby, Finnmark og har snakket samisk siden hun var barn.

I første episode – «Om å føle seg samisk» får vi et innblikk i hvorfor hun ønsker å forta seg denne reisen. Hun forteller at hun bare skriver låter på norsk og engelsk. Noen i spør henne fra produksjonen om hvorfor hun ikke skriver på samisk, svarer hun at det er fordi hun har glemt så mye av språket. «Jeg føler rett og slett at jeg ikke kan språket godt nok» (NRK.no 2021: 00:19). Hun forteller at hun var veldig ung da hun fikk merkelappen samisk artist. Det har hun opplevd som vanskelig da hun ikke føler seg som en ekte same. «Det samiske har virket så skummelt» (NRK.no 2021:01:16). Da hun var barn, snakket hun samisk flytende, det var hennes hverdagspråk. Hun fortsatte å snakke samisk også etter suksessen med Oro jaska beana, men så fikk hun kommentarer på at språket ikke var godt nok. At hun uttalte ord feil osv. samt at hun ikke var ekte same, for hun hadde ikke rein. Dette førte til at hun la bort det samiske, i hverfall utad. «Det ble skummelt å prate på samisk» (NRK.no 2021:03:30). I forbindelse med samefolkets dag ble hun intervjuet, og hvor intervjueren stilte spørsmålene på samisk, men hvor Agnete svarte på norsk. Dette forteller hun var/er fordi hun tviler på seg selv og om hun er samisk nok. Denne hendelsen, forteller hun, opplevde hun som vond og ubehagelig. Det at hun ikke turte å snakke samisk. Dette ble vendepunktet- nå er det nok! «Jeg har ansvar for å ta vare på språket og kulturen min» (NRK.no 2021:04:39). Samtidig uttaler hun at hun føler at hun har en liten skam tilknyttet det samiske.

I denne TV-serien følger vi Agnete når hun møter andre kjente personer med samisk tilhørighet. I en episode er vi med når hun møter søstrene Triumf. Agnete spør dem om hva som skal til for å være same, hvor de svarer at de mener samer finnes i alle former i dag.

De mener også at samisk identitet i større grad i dag, er knyttet til stolthet. Før var det vanlig å føle skam over sin identitet. Ofte blir samene sett på noe eksotisk, fordi ofte blir figurert med rein og i fine kofter ol. og at det hersker derfor mye uvitenhet i storsamfunnet.

at samiskungdom i dag kommuniserer på norsk og engelsk i sosiale medier, for da blir det akseptert om de har skrivefeil ol. Dersom man skal skrive på samisk, er man nesten nødt til å ha ordbok, for å vite hvordan man skal skrive ordene, for noen er rask til å kommentere at det ikke er rett skrevet eller at det er oversatt ordrett fra norsk til samisk (NRK.no 2021).

Hun møter også en mann som jobber i Agnete sin gamle barnehage, han kan fortelle at han opplever at det er forskjell på at barna snakket mer samisk tidligere enn nå, hvor norsk tar mer og mer over.

Hun møter psykolog Anne Lene Turi Dimpas, som sier, «fornorskningsprosessen tok fra oss kulturen, språket og identiteten vår». Når flere generasjoner med samer blir undertrykket, fører det til at man begynner å se ned på seg selv. Og dette er årsaken til at samisk identitet er et betent tema. - Det er nok det som skjedde med meg også, sier Agnete. Hun forteller videre at hun skjøv det vekk, men at hun nå skammer seg over det, samtidig som hun har forståelse for de valgene hun gjorde den gangen. Og grunnen til at det ikke er så enkelt å ta tilbake språket er fordi det er forbundet med hennes selvfølelse og identitet. Hjertespråket er også et betent tema. Agnete sier at det har gått opp for henne at hun er mer fornorsket enn hun selv trudde og at fornorskningsprosessen fortsatt pågår (NRK.no 2021).

Artikkel fra avisen VG

Journalister fra avisen VG har intervjuet Dagfinn Høybråten, leder for Sannhets og forsoningskommisjonen, som snart skal presentere resultatet av granskningen. Kommisjonen ble nedsatt av Stortinget 6.februar 2018. Her uttaler Høybråten at «fornorskningsprosessen pågår fortsatt» (VG.no 2023). Artikkelens overskrift er: «Høybråten slipper samisk-bombe: – Fornorskingen pågår fortsatt».

Deler av norgeshistorien som tidligere ikke har vært avdekket, vil snart bli kjent. Det har vært elementer av forsoning etter fornorskingen, som tiltak etter Alta-saken og kongens beklagelse. Mange har opplevd dette som forsonende. Høybråten mener at det store oppgjøret har uteblitt og at grunnlaget for det er kommisjonens rapport. Sametingspresidenten påpekte i sin nyttårstale at det var særlig i de sjøsamiske samfunnene som ble hardest rammet av konsekvensene av fornorskingen. «Det medførte fortielse, fornektelse, og tap av språk, kultur og kofter» (VG.no 2023).

Kommisjonen skal ta for seg tre oppgaver:

- Granske fornorskning og urett mot kvener, skogfinner og samer
- Kartlegge konsekvensene for enkeltmenneske og grupper
- Komme med forslag til tiltak som kan bidra til forsoning

I tillegg har kommisjonen hatt folkemøter, gjort grundige arkivundersøkelser og mottatt enkeltmenneskers historier om diskriminering, hets og fornorskning. De har fått tilsendt flere hundre personlige fortellinger.

Høybråten mener de har avdekket deler av Norges historie som tidligere ikke har vært kjent og urett. Og han mener fornorskningen fortsatt pågår, noe han begrunner med tap av kvens og samisk språk. Han fortsetter med å si at «hele samfunn har lidd et stort kulturtap ved at språk og tradisjoner systematisk har blitt svekket. Språket er kjernen i en kultur» (VG.no 2023). Resultatet av fornorskningen er nedslående, til tross for tiltak for å løfte og revitalisere språkene så sliter de. Selv nordsamisk, med flest brukere sliter. Uten språk blir det store konsekvenser for kulturen. Han peker også på at det er en mangel på ressurser. Mangel på kompetanse, samiske språklærere og tilrettelegging i samfunnet gjør at kvener og samer i praksis ikke går brukt språket sitt.

«Det er ingen tvil om at rettighetene til å lære og bruke sitt eget språk i praksis ikke oppfylles» (VG.no 2023).

Kommisjonen vil påpeke at det kreves et stort løft for å utvikle og bevare språkene. Det må legges til rette for at de som ønsker og kan bruke samisk kan det. I møte med offentlig helsevesen, velferdstjenester og i livene sine. Det oppleves ennå diskriminering i sosiale og økonomiske sammenhenger. Høybråten mener at det er en mangel på kollektiv forståelse i samfunnet om hva kvener, skogfinner og samer i Norge har vært utsatt for. Han mener fornorskningen må bli en del av den store norske fortellingen. Selv om den er vond, må den fortelles.

Artikler fra lokalavisene

Av mange artikler som ville vært realvante for denne oppgaven, men jeg har valgt meg ut tre. Hvor tema er debatten om valgmanntallet på Sametinget i to av dem, mens den tredje artikkelen tar for seg fem forslag fra Universitetet i Tromsø som kan være med på å bevare det som er utrydningstruet.

Den første artikkelen er skrevet av May Kristin Knutsen, fylkeskandidat for Nordkalottfolket i Troms fylke, vararepresentant i Sametinget og slekts gransker på fritiden. Debatten handler om de nye dokumentasjonskravene som kreves for å kunne bli medlem av Sametingets valgmanntall. Hennes

innlegg i Itromsø.no heter «Fornorskningen skyter fart», hvor hun mener at Sametinget med de nye dokumentasjonskravene utfører overgrep mot fornorskede samer og med dette fortsetter fornorskningspolitikken. Her stiller hun spørsmål om hvordan man skal kunne i møtekomme Sametingets krav om dokumentasjon om at oldeforeldrene snakket samisk da myndighetenes harde arbeids med å utviske dette i stor grad lyktes. Hun mener at da det er umulig å finne den dokumentasjon som kreves fører til at mange samer ikke får innpass i valgmanntallet (itromsø.no,2023). Mange familier forsøkte å skjule sin samiske identitet, spesielt når myndighetene gjennomførte folketellinger var de opptatt av å være norsk. Og med at det er sperrefrist på folketellingen hvor man evt. kan finne informasjon om etnisitet, gjør det umulig å kunne dokumentere om oldeforeldrene snakker samisk, det hjelper lite at man har bilder at forfedrene i kofter. For de må kunne dokumentere at de lærte språket til barna sine, i en tid da det ikke var tillatt å snakke samisk. Hun henviser også at dette spesielt gikk hardt utover i sjøsamene. Hun skriver at, heldigvis for henne, var hennes forfedre oppført med lappisk språk og derfor et godkjent medlem av sametinget.

«Veldig mange opplever derimot at deres tippoldeforeldre som sist er registrert som samisktalende. Oldeforeldrene står gjerne oppført som lapper i folketellingen og de har flere greiner på slektstreet som viser det samme, men språket er i folketellingen endret til norsk. Og med det er de ikke lengre gode nok for Sametinget» (itromsø.no).

Som følge av dette nye dokumentasjonskravet er det mange samer som aldri vil kunne registrere seg i valgmanntallet og hun ser på dette som nye overgrep mot en stor gruppe samer (itromsø.no).

Den andre artikkelen er skrevet av Toril Bakken Kåven, som er parlamentarisk leder for Nordkalottfolket. Hun også retter søkelyset mot de nye kravene for å kunne registrere seg i valgmanntallet. Hun mener at Sametinget ødelegger seg selv innenfra og startet en blokade da Sametinget har sluttet å føre kontroll med opplysningene om språkkravet. Noe som har ført til de som nylig har tatt stilling til å ta del av det samiske demokratiet opplever et nytt slag. Det første slaget var da staten gjennom generasjoner tvang samisk språk, identitet og kultur ut av samer, nå fortsetter de prosessen med at mange samer blir hindret til å stemme ved valg som angår deres saker, mener hun. Hun skriver videre at dette er et av de mørkeste kapitler i den samiske historien, da samer hindrer andre samer å være en del av demokratiet (nordnorskdebatten.no. 2023)

Den tredje artikkelen har fått overskriften «Slik vil universitetet berge det som er utrydningstruet: Ber staten gjøre fem grep» (itromsø.no, 2023).

Her kommer Universitetet i Tromsø -Norges arktiske universitetsmuseum med fem forslag som til å bevare det som er utryddingstruet. Torjer Olsen, leder for Senter for samiske studier, presenterer i et høringsmøte for Sannhets- og forsoningskommisjonen fem forslag til hva som skal til for at staten skal veie opp for fornorskningen:

- Det store lærerløftet
- Det store helseløftet
- Det store forvaltningsløftet
- Det store kunst – og kulturløftet
- Det store språkløftet

Torjer uttaler at Norge må ta et oppgjør med sin egen historie. Han understreker at det ikke er universitet som skal oppfylle disse løftene, men at det er nasjonale løft. Videre sier han at universitetet alt har en rolle i som dekker mye av det som kommisjonsrapporten kommer til å dekke og at UIT gjerne tar en stor plass når den skal følges opp. For oss som jobber med samisk lærerutdanning og samisk språk er det ikke noe nytt, men det handler om å styrke dette i rammene av forsoning. Universitetet skriver i sitt innspill «Tapet og svekkelsen av språket etter fornorskninga krever omfattende tiltak både på kort og lang sikt» (itromsø.no,2023).

I UITs forslag foreslås det å innføre tiltak som vil komme til nytte i alt fra barnehage og opp på videregående nivå. Det er en nasjonal samisk lærer krise og i Tromsø rammer de de samiske barnehagene. Det har utfordringer med å rekruttere samisk språklige ansatte (itromsø.no, 2023). Det haster derfor med å utdanne flere lærere som snakker kvensk eller samisk. Forskning viser også at fornorskning har påvirket helsen til de som er minoriteter. Så her treng det mer forskning og et utvidet helsetilbud. Det er også behov for en kompetanseheving blant de offentlige forvaltningsinstansene når det kommer til de som skal behandle saker.

Et annet forslag som universitetet kommer med, er at det bør opprettes et Senter for kvenske studier. Torjer sier at demonstrasjonene for Fosen-saken viser at Norge har en jobb å gjøre og at dette er et tema som er uavklart og uforløst. «Storsamfunnet trenger kunnskap, og den kunnskapen skal produseres gjennom forskning» (itromsø.no, 2023)

Metodisk tilnærming

Her vil jeg presentere den metodiske tilnærmingen jeg benyttet meg av under arbeidet med denne oppgaven. Intervju i form av samtale vil bli redegjort for her, det vil også begreper som blant annet reliabilitet, validitet og datakvalitet vil bli diskutert. Forskningsprosessen vil også bli kartlagt fra begynnelse til start.

«Samfunnsvitenskap bygger på systematisk forskning om ulike forhold i samfunnet.

Samfunnsvitenskapen består av de metodene som utvikles og utnyttes i denne forskningen, samt den kunnskapen og de teoriene som forskningen resulterer i» (Grønmo, 2004:3).

Begrepet metode betyr «veien til målet» (Kvale og Brinkmann, 2015). Metode er generelt sett en planmessig fremgangsmåte for å nå et bestemt mål. Det er metodene som bestemmer hvordan vi skal skaffe oss kunnskapen og utvikle teoriene og hvordan vi skal passe på at kunnskapen og teoriene fyller kravene til vitenskapelig kvalitet og relevans på det aktuelle fagområdet (Grønmo, 2004:27).

Samfunnsvitenskapelige metoder inneholder de planmessige og systematiske fremgangsmåtene som er rettet mot å etablere teorier og kunnskap om ulike elementer ved menneskenes samfunnsmessige liv og virke (Grønmo, S 2004).

Det er vanlig å skille mellom kvalitativ og kvantitativ metode. Den viktigste forskjellen er at forskeren jobber med forskjellige data. I kvantitativ forskning bruker forskeren talldata, mens i kvalitativ forskning jobber forskeren med tekster. Selv om kvalitative og kvantitative tilnærminger primært gir forskjellige typer data, er det ganske vanlig å kombinere disse metodene i forskningsprosjekter. Denne kombinasjonen av metoder kalles for triangulering (Thagaard, 2006). Samfunnsvitenskap er en vitenskap som i seg selv har verdi, som en del av samfunnets samlende kultur og som en instrumentell betydning for utforming og utvikling av forskjellige typer anlegg i samfunnet ellers. Denne vitenskapen har hatt stor betydning for vår selvforståelse og identitet, for vår forståelse av mellommenneskelig relasjoner og samfunnet som helhet (Grønmo, 2004:8). Ved hjelp av tenkemåter og begreper utviklet i samfunnsvitenskapen har man kunnet kommentere, omtale og drøfte sosiale, kulturelle, økonomiske og politiske forhold. Ulike studier legger vekt på ulike problemstillinger og teorier, og tar i bruk ulike metoder og ender opp med ulike konklusjoner. Noe som henger sammen med det mangfoldet av perspektiver som hersker i de samfunnsfaglige fagene (Grønmo, S 2004).

Utspørring av respondenter kan brukes til å produsere både kvalitativ og kvantitativ data, dette kommer bare an på hensikten for utspørringen. Det kvalitative intervjuet passer i situasjoner hvor forskeren vil ha innsikt i informantenes oppfatninger og erfaringer når man vet lite om feltet eller temaet på forhånd. Det handler om å velge riktig metode til det man skal forske på, enten man benytter

seg av et individ eller en gruppe intervju. Ved gruppe intervju får man bredde i synspunkt, holdninger, erfaringer også videre. Man får mulighet til å se på samspillet mellom informantene eller å skape diskusjon rundt et bestemt tema (Martinsen, M 2016). Hele tiden er forskeren åpen for å avdekke uforutsette forhold og er forberedt på å forbedre intervjuopplegget på bakgrunn av både empiriske funn og metodologiske erfaringer under innsamlingen av data. Forskeren har en krevende rolle ved gjennomføringen av innsamlingen av data og det er ikke mulig å planlegge datainnsamlingen på en detaljert måte (Grønmo, S 2004).

Hermeneutikk og fenomenologi

Det som kjennetegner meningsfulle fenomener, er at de fortolkes når de blir forstått. Som sosiale aktører fortolker vi hele tiden. Det må gjøres for at vi kan samhandle med andre. Ordet hermeneutikken er gresk og betyr forklaringskunst eller utlegningskunst. Moderne hermeneutikk er en type metodelære for fortolkning og for vilkårene for at forståelse av mening skal være mulig. Innenfor samfunnsvitenskapene er hermeneutikken viktig da mye av datamateriale forsker samler består av fortolkningsbare fenomener som tekster, handlinger, og muntlige ytringer som aktiverer, Normer, regler, handlingsmønster, verdier osv. Forskningsprosessen kan oppfattes som en fortolkningsprosess. Hvilke datatype som er viktigst avhengig av fag og tema. Tekster er viktigere for historikere enn for antropologer. Historikerne tolker litterære verk, dokumenter, lover inskripsjoner osv. De fortolker også kunstverk, klesdrakter, redskaper o.l. Historikerne tolker som regel epoker som ligger langt tilbake i tid og må derfor fortolke spor etter aktører i tidligere tider (Gilje og Grimen, 1993).

Sosiologene er mest opptatt av å fortolke sin samtid de baserer sine tolkninger på observasjoner av handlinger og muntlige fremstilling.

«Fenomenologi tar utgangspunkt i den subjektive opplevelsen og søker å oppnå en forståelse av den dypere meningen i enkeltpersoners erfaringer» (Thagaard, 2006:36).

Forskernes refleksjon over egne erfaringer kan være starten på forskningen. Denne fenomenologiske tilnærmingen bygger på fenomenverden sånn som forskeren ser den, mens verden rundt kommer i bakgrunnen. At forskeren er åpen for erfaringene til informantene er viktig. For fokuset er på det som blir tatt for gitt i en kultur, det vi ser hverdag hele tiden. Fenomenologi er å forstå fenomener på basis av perspektivet av de som studerer omverden, og det å beskrive omverden slik den erfares av dem.

Fenomenologi spiller på de forutsetningene om at virkeligheten er slik folk oppfatter at den er (Thagaard, T 2006). Fenomenologi er et filosofisk perspektiv basert på detaljerte analyser og

beskrivelser av bevisstheten med tyngden på forskerdeltakerens livsverden. Det betyr å se bort fra forskningsdeltakerens forhåndskunnskap og at man er på utkikk etter de beskrevne fenomenenes vedvarende og essensielle betydning. Fenomenologisk tilnærming har vært utbredt i kvalitativ forskning. Når intervjuet blir innsnevret til den opplevde betydningen av intervjupersonens livsverden, da har fenomenologien hatt betydning for avklaringen av forståelsesformen i det kvalitative forskningsintervju (Kvale og Brinkmann, 2015).

Kvalitativt intervju

Innfor den fenomenologiske tilnærmingen blir intervju sett på som et rent forskningsverktøy. Forskningsintervju er en profesjonell samtale som bygger på dagliglivets samtaler, hvor det konstrueres kunnskap i samspill med den som intervjuer og den som blir intervjuet. En samtale mellom personer hvor man utveksler synspunkter om tema begge parter er opptatt av (Kvale og Brinkmann, 2015).

Det finnes fellestrekk for alle kvalitative tilnærminger og det er at all data forskeren analyserer finnes i skriftlig form. Hvor teksten kan beskrive personers utsagn, intensjoner, perspektiver eller handlinger. I hvilken form teksten finnes i kommer helt an på hvilken metode forskeren tok i bruk. Etter et feltarbeid kan teksten være i form av notater fra observasjoner eller intervjuer, og utskrifter fra intervjuer gjort med båndopptak. Uavhengig av metoden som blir benyttet fremstiller den skrevne teksten et særpreg ved kvalitativ data.

«Ut fra målsettingen om å oppnå forståelse for de personene som studeres, har fortolkningen en sentral plass innenfor kvalitative metoder» (Thagaard, T 2006:13).

Så derfor kan kvalitative tilnærminger knyttes til fortolkende teorier som hermeneutikk, symbolsk interaksjonisme og fenomenologi. Det som skaper grunnlaget for forståelsen om forskeren får i forskningsprosessen er vitenskapsteorien (Thagaard, T 2006).

Individuelle intervju – delvis strukturert tilnærming

Hensikten med å gjennomføre intervju er å innhente omfattende og fyldig informasjon om hvordan andre mennesker opplever sin livssituasjon. Man får data som sier oss noe om hvordan informanten forstår og oppfatter erfaringer og begivenheter i sitt liv. Vi får et særlig grunnleggende innblikk i informantens tanker, erfaringer og følelser. Intervjudata blir sett på som beskrivelser av hendelser i

informantens liv (Thagaard, T 2006). En av utfordringene i intervjusammenheng er å kunne skape en atmosfære som innbyr til fortrolighet. For forskeren er intervju kun en metode for å hente inn data, så da er det kun informanten som er ærlig og åpen. Forholdet mellom informanten og forskeren er preget av at det er forskeren som styrer samtalen for å få den nødvendige informasjonen. Men forskeren er avhengig av at informanten åpner seg og forteller om sine synspunkt og erfaringer og på den måten har informanten kontroll over hva han eller hun ønsker å fortelle.

Den mest brukte fremgangsmåten i kvalitativt intervju er delvis strukturert tilnærming. Temaet forskeren vil stille spørsmål om er på forhånd fastlagt, men i hvilken rekkefølge de stilles i blir bestemt underveis. Slik kan forskeren følge fortellingen til informanten og samtidig få informasjon om de alt fastlagte temaene, så fleksibilitet er viktig. Forskeren må også være åpen for at informanten kan ta opp temaer forskeren ikke hadde tenkt ut i forkant. Dette er en form for samtale mellom informanter og forskere som styres av de temaene forskeren vil ha informasjon om (Thagaard, T 2006).

Uformelt intervju og kroppsspråk

Det er forskeren selv som gjennomfører intervjuene i form av samtaler med informantene. På forhånd velger forskeren ut tema som skal inngå i intervjuet, men intervjuene skjer på en fleksibel måte. Hvordan intervjuene utvikler seg avhenger av den informasjonen informanten kommer med, og hvordan kommunikasjonen de imellom fungerer. Nye spørsmål blir til underveis og analysering og innsamling av data skjer samtidig. Uformelt intervju gjennomføres med en person eller flere personer samtidig. Ofte for å få frem flere synspunkt, vurderinger og kreative assosiasjoner om bestemte og avgrensede tema.

De svarene informanten kommer med muntlig, kan være stikk motsatt av det kroppsspråket forteller. For intervjueren kan det være utfordrende å tolke hva kroppsspråket sier noe om. Forskeren bør la være å gjøre informanten oppmerksom på denne uoverensstemmelsen. Informanten er som regel ikke klar over hva kroppsspråket «røper». Disse kroppslige signalene kan være gode ledetråder for videre spørsmål (Thagaard, T 2006).

Det negative ved å benytte seg av intervju som metode er at vi aldri kan være sikker på om det informanten forteller oss under intervjuet kan være preget av forholdet til forskeren. Forskeren må alltid tenke over hvordan han eller hun kan ha en innvirkning på de data de får. Om ikke forskeren oppnår å skape en god atmosfære i intervjusammenheng, vil dette prege intervjuet og få en dårlig kvalitet. Målet er at informanten ikke blir påvirket til å gi forskeren de svarene informanten tror forskeren er ute etter. En eller annen form for påvirkning vil relasjonen mellom forsker og informant

få, da er det viktig at forskeren på forhånd har tenkt over om spørsmålene vil påvirke informanten i noen grad. Informantens svar kan også være påvirket av hvordan de ønsker å fremstille seg selv ovenfor forskeren (Thagaard, T 2006).

De ulike samtaleformene

Benytter vi når vi vil lære andre å kjenne gjennom konversasjoner. Vi får på denne måten et innblikk i deres erfaringer, håp og følelser og så videre. Vi har flere former for samtaler, i faglige sammenhenger, i litteraturen og i hverdagen. I litteraturen finner vi samtaler i form av romaner, drama og noveller. Faglige samtaler dekker journalistiske samtaler, terapeutiske samtaler, juridiske forhør o.l. Diskusjoner og «sladder» mellom naboer kan plasseres i kategorien hverdagssamtaler. Forskningsintervju bygger på hverdagssamtaler, men det er en faglig samtale. Det er her det konstrueres kunnskap i interaksjon eller samspill mellom den som intervjuer og den som blir intervjuet. Her blir det utvekslet holdninger mellom to personer under en samtale som om et tema som engasjerer begge (Kvale & Brinkmann, 2015). Men det er ikke en samtale mellom likeverdige deltakere, da det er forskeren som har kontrollen og stiller kritiske oppfølgingsspørsmål. Kvalitative intervjuer blir mer og mer brukt i samfunnsvitenskapene som selvstendig forskningsmetode (Kvale & Brinkmann, 2015:29).

Hverdagssamtalen tar mer for seg den forståelsen som å konversere med de menneskene vi ønsker å forstå. De som intervjues danner et bilde av deres måte å oppfatte verden på gjennom samtaler med intervjueren. Via denne personens måte å se verden på, kan bidra til kunnskap som kan forbedre menneskets situasjon. Intervjudata er skildringer av hendelser i informantens liv. Forskeren bruker intervju som et middel for å innhente data. For å få den dataen forskeren trenger, styrer han/hun samtalen om de tema prosjektet handler om. Det er veldig viktig at informanten er villig til å snakke åpent om sine synspunkt og erfaringer. Kort fortalt, det er informanten som viser åpenhet og forskeren som mottar informasjon. Fordelen med ustrukturert intervju, er at forskeren kan be informanten til å utdype temaer som informanten bringer opp, og som forskeren ikke har tenkt på. Et gruppeintervju er en metode hvor flere informanter diskuterer et tema hvor forskeren er ordstyrer og leder. Ofte er det nok å bare et møte. Og slike intervju kan bidra til å utdype tema som blir tatt opp, fordi deltakerne følger opp hverandres svar og kommer med kommentarer under diskusjonen. Men det forutsetter at deltakerne er noenlunde samkjørte og har et felles grunnlag å diskutere ut fra (Martinsen, M 2016).

Om man skal gjennomføre gruppesamtale eller også kalt fokusgrupper, må man bestemme seg for to ting; hvor mange samtaler som skal gjennomføres og hvor mange informanter gruppene skal bestå av. Når man gjennomfører gruppesamtaler og møter opp personlig, kan man dele opp gruppene til minigrupper eller man kan holde de i ordinære grupper. Som med alt annet er det både fordeler og ulemper med store eller små grupper. Fordelene med minigrupper; det er lettere å fylle en liten gruppe enn en stor. Man får mer taletid. Det er ønskelig at informantene skal snakke mest mulig om sitt «ekspert område». Og det er lettere å åpne seg i små grupper, ta ordet og diskutere vanskelige temaer og å fortelle personlige og detaljerte fortellinger. Men igjen, med mindre deltakere kan det være begrenset med informasjon da det er vanskeligere å få i gang en diskusjon med så få deltakere. Det kan også oppstå samarbeidsproblemer mellom deltakerne.

Om man ønsker å observere interaksjonen innad i gruppa, er ordinære gruppesamtaler best egnet. Og om man ønsker å få frem en bredde av erfaringer, holdninger og synspunkt. Det blir ofte satt pris på av deltakerne å kunne sammenlikne og dele erfaringer og ideer. Moderatoren får et unikt innsyn i hvordan deltakerne selv reagerer på forskjeller og likheter seg imellom (Johannessen, 2011:106). I gruppe intervju stiller moderatoren spørsmål, men forventer ikke å få et direkte svar på spørsmålene (Johannessen,2011).

Utvalg og snøballmetoden

Ved utvelgelsen av informanter er det to veier å gå. Strategisk utvalg som blir brukt i kvalitative studier, hvor informantene blir valgt ut fra deres kvalifikasjoner eller egenskaper som er strategiske i forhold til problemstillingen. Teoretisk utvelgning er når informantene kan knyttes til utviklingen av teorier eller blir styrt av en teori som fremstiller utgangspunktet for undersøkelsen. Da kvalitative studier som regel tar for seg en personlige og nærgående emner kan det være vanskelig å få noen til å stille opp som informant (Thagaard, T 2006).

Snøballmetoden er en fremgangsmåte hvor forskeren kontakter personer med de egenskapene eller kvalifikasjonene man vil ha med i utvalget. Så spør vi disse personene om de kan foreslå andre personer som kan ha tilsvarende egenskaper. Fallgruven her, er at vi kan ende opp med å få et utvalg som består av personer som kommer fra samme nettverk (Thagaard, T 2006). Noe som vil føre til at vi får en repetisjon av meninger, holdninger og erfaringer. Jeg kom i kontakt med informantene mine etter anbefaling fra veileder og bekjente av venner. Det vil si at mitt utvalg ble til via en form for snøball metode. Kanskje ikke et klassisk tilfelle av snøballmetode, men konteksten er der.

Refleksivitet, reliabilitet, validitet og datakvalitet

Objektivitet viser til pålitelig kunnskap, altså kunnskap som er etterprøvd og som er upåvirket av personlige holdninger og fordommer. Først og fremst er objektivitet etisk krav, så et epistemologisk krav. Objektivitet er et begrep som kan ha flere betydninger. I en common sense- forståelse er begrepet objektivt fordomsfritt, og forskningen er solid, godt håndverksmessig kompetent, hvor kunnskapen som bli dannet er systematisk kontrollert og verifisert (Kvale og Brinkmann, 2015:273). Den kunnskapsutviklingen forskeren har er ikke et resultat av hvordan disse samfunnsforholdene «egentlig» er. Kunnskapen angir forskerens forståelses former og referanserammer, også kalt refleksivitet. Positivismen innebærer at vitenskapelig kunnskap bygger på systematiske undersøkelser av faktisk eksisterende empiriske og «positivt gitte» fenomener i samfunnet. Da forutsetter det at disse fenomenene kan observeres i objektive forhold og at de ikke vil bli påvirket av å bli undersøkt og observert. Ut fra dette bli hovedoppgaven for samfunnsvitenskapen å avdekke eller oppdage de universelle lovmessigheter som beskriver samfunnsforholdene og det sosiale liv. På den måten kan samfunnsvitenskapelige teorier bygges som systemer av slike sosiale lover (Grønmo, 2004).

Reliabilitet viser til datamaterialets pålitelighet. Høy reliabilitet betyr at undersøkelsen er utført på en nøyaktig måte. Ved å oppnå identisk data med å bruke samme undersøkelsesopplegg med forskjellig innsamling av data om de samme fenomenene har vi en reliabilitet (Grønmo, S 2007:423). Som tidligere nevnt, så viser reliabiliteten hvor pålitelig den innsamlede datamaterialene er. Reliabiliteten blir generelt definert som graden av samsvar i datamaterialet. Vi kan skille mellom forskjellige typer av reliabilitet, men legger spesielt vekt på to hovedtyper, ekvivalens og stabilitet.

Med stabilitet menes graden av samsvar mellom innsamlet data omkring samme fenomen. Denne formen for reliabilitet er spesielt viktig når det studeres samfunnsendringer eller reelle utviklingstendenser (Grønmo, S 2007). Ekvivalens baserer seg på samsvar innbyrdes uavhengige datainnsamlinger på samme tidspunkt. Denne typen for reliabilitet viser at datamaterialet ikke blir påvirket av brukeren. Altså, uansett hvem som gjennomfører datainnsamlingen virker det på samme måte (Grønmo, S 2007).

Datamaterialets gyldighet er for de problemstillingene som skal forklares. For å oppnå høy validitet må undersøkelses datainnsamlingen og undersøkelsesopplegget resultere i data som er relevant for problemstillingene. Validiteten sier også noe om hvor godt det faktiske datamaterialet svarer til forskerens formål med undersøkelsesopplegget og datainnsamlingen (Grønmo, S 2007:426). Selv om reliabiliteten er høy kan datamaterialet ha lav validitet til datamaterialet i forhold til de problemstillingene som skal forklares. Med dette utgangspunktet kan vi skille mellom former av validitet. Validitetsbegrepet er mer omfattende og mindre presist enn reliabilitetsbegrepet. Dette fordi

validiteten viser til flere sider ved datamaterialet og datainnsamlingen enn reliabiliteten gjør. Hvilken validitetstype som skal velges kommer an på undersøkelsesopplegget. En form for validitet som er relevant for både kvalitative og kvantitative studier, er åpenbar validitet. Som underbygger trekk ved datamaterialet som er åpenbare for både andre og forskeren selv. Dersom de innsamlede data er treffende og gode i forhold til studiens formål, blir validiteten oppfattet som tilfredsstillende (Grønmo, S 2007). Å vurdere gyldigheten på intervjutranskripsjonene er vanskeligere enn å sjekke påliteligheten. Det er ingen sann og objektiv oversettelse fra muntlig til skriftlig form. Ved å overføre samtalen til en litterær stil, blir det mulig å formidle skriftlig form oversatt i transkriberingen (Kvale og Brinkmann, 2015). Formålet med data er at det skal vise til problemstillingen. Og kvaliteten på dataen er avhengig av flere forhold. En av de viktigste forutsetningene er at data må tuftes på sann informasjon. Datainnsamlingen må være basert på så presise begreper og språklige formuleringer som mulig og på logikk. Utvelgelsen av tekster må samsvare med problemstillingen og på en forsvarlig måte. Og forskeren må være nøye med informasjonsutvelgelsen (Grønmo, S 2007:218). Vi har to forskjellige former for data, primærdata og sekundærdata. Primærdata blir samlet inn for et bestemt formål. Måtene å samle inn primærdata på er; samtaler/intervju, observasjoner og spørreskjema. Sekundær data er data som alt foreligger, og som kan brukes om igjen (Egne notater).

Etikk og informert samtykke

Enhver intervjuundersøkelse er en moralsk undersøkelse så da knytter det seg moralske spørsmål både til undersøkelsens midler og mål. Under et intervju blir intervjupersonene påvirket av det menneskelige samspillet, og vårt syn på menneskets situasjon blir påvirket av den kunnskapen som blir produsert under intervjuet (Kvale og Brinkmann, 2015). Etikk betegner noe formelt og moral peker på daglig oppførsel. Etske problemstillinger følger hele intervjuundersøkelsen og helt fra starten av bør man ta hensyn til mulige etiske problemer. Forskeren bør på forhånd være obs på hvilke etiske dilemmaer og verdspørsmål som kan dukke opp underveis i intervjuundersøkelsen, og muligens rådføre seg med noen som har erfaring med slike undersøkelser. Som en tommelfingerregel bør det gjennomgås fire etiske retningslinjer for forskeren; fortrolighet, forskerens rolle, informert samtykke og konsekvenser (Kvale og Brinkmann, 2015).

Informert samtykke er når forsknings deltakeren informeres om undersøkelsens hovedtrekk og overordnede formål også om mulige fordeler og risikoer ved å delta i forskningsprosjektet.

Man sikrer seg at de involverte vet at de deltar frivillig og at de når som helst kan trekke seg.

Deltakerne bør også informeres om fortrolighet og om hvem som kan vil få tilgang til intervjuet og

annet material, også om forskerens rett til å offentliggjøre deler eller hele intervjuet (Kvale og Brinkmann, 2015). Til tross for at min metode var å gjennomføre uformelle samtaler og jeg ikke benyttet meg av noen båndopptaker eller at jeg skulle lagre noe personlige data sendte jeg inn godkjenningens papirer til NSD (Norsk senter for forskningsdata). Jeg har ikke nevnt noen navn da det ikke har noen relevans for oppgaven og for at det kunne være en gjenkjenningens mulighet.

Informantene selv vil kanskje kunne kjenne seg igjen ut fra det de forteller. Ingenting av det som kommer frem vil kunne få noen konsekvenser for deltakerne og det samme gjelder når det kommer til publisering.

Jeg startet mine samtaler med å takke de for at de var villig til å snakke med meg og at det var frivillig. De hadde på forhånd fått korte trekk om hva oppgaven handlet om via mine mellomkvinner, men nå beskrev jeg oppgaven mer inngående og hva jeg la mest vekt på. Etter endt intervju var det flere som ytret et ønske om å lese det ferdige produktet.

Dokument analyse

Innen kvalitativ forskning har analyse av dokumenter en lang tradisjon, blant annet i sosiologiens klassikere. Dokument analyse er noe helt annet enn data som er samlet i felten av forskeren.

Dokumentene er skrevet med en annen intensjon enn det forskeren skal bruke dem til. Publiserte dokumenter er åpne for alle, mens det kreves spesiell adgang for lukkede dokumenter for andre enn dem de er skrevet for. Ved studier av faglitteratur om et bestemt tema, kan man også benytte dokument analyse. Så kan man supplere med intervju eller observasjoner (Thagaard, T 2006). Innholdet i forskjellige dokumenter blir systematisk gjennomgått med det målet om å finne relevant informasjon om de temaene som skal studeres. Dokumentenes innhold blir behandlet og registrert som kvantitativ data eller kvalitativ data.

En kvalitativ dokumentanalyse bygger på en systematisk gjennomgang av dokumenter for å hente ut den informasjonen forskeren trenger for den aktuelle studien. Egentlig kan kvalitativ dokumentanalyse brukes på alle typer dokumenter, uansett om det er i form av tall, lyd, tekst eller bilder. Men det er vanligste er å bruke dokumentanalyse ved muntlig og skriftlige tekster. Enten på papir eller i form av lydopptak, på datafil eller internett. Datainnsamlingen skjer samtidig med dataanalysen, det samme gjelder med utvelgelsen av tekster.

Problemstillingen blir bedre belyst etter hvert som flere tekster blir analysert og tolket. Noe som også fører til at forskeren får et bedre innblikk i hvilke andre dokumenter som kan være aktuelle for analysen. Denne formen for datainnsamling er så krevende at forskeren selv må til pers, og at

innsamlingen ikke kan planlegges (Grønmo, S 2007). Det er spesielt viktig å være kildekritisk. Og ved dokument analyse er det flere forskjellige kildekritiske vurderinger som er viktig for gjennomføringen av datainnsamling. Nettopp denne gjennomgangen av innholdet i teksten styrker muligheten for at tekstene er troverdige og autentiske som kilder (Grønmo, S 2007).

Jeg synets det var vanskelig å finne litterære kilder til dette temaet, siden mange av de kildene jeg fant inneholdt mye av det samme og mange ganger skrevet av de samme forfatterne.

Svakheter ved bruk at intervju som forskningsmetode

Svakheter ved bruk av dokumentanalyse som forskningsmetode

Et problem ved dokumentanalyse er at perspektivet til forskeren kan virke inn på tolkningen og utvelgelsen av tekstene. Med et snevert perspektiv kan utvalget av tekster bli skjevt og tolkningen ensidig. Fruktbare og relevante tekster kan enten bli utelatt eller oversett da de ikke passer inn i perspektivet til forskeren. Interessante og viktige tolkningsmuligheter blir forgått eller ikke drøftet fordi disse sidene ikke opptar forskeren. Et annet problem som kan dukke opp er at forskerens kildekritiske forståelse blir for snevert og teksttolkningen kan påvirkes av dette (Grønmo, S 2007)

Forskerrollen og kontekst

Forskerens integritet og rolle som person har innvirkninger på kvaliteten på den vitenskapelige kunnskapen og de etiske avgjørelsene som bli tatt i kvalitativ forskning. Forskeren selv er det viktigste verktøyet til å fremskaffe kunnskap og det moralske ansvaret er forbundet med forskerens sensitivitet, empati, moralske integritet og engasjementet i moralske handlinger og spørsmål. Kontekst er et begrep som ofte blir bruk av kvalitative forskere, men som nesten aldri blir definert. Ordet kontekst virker nesten som om det blir brukt for å forklare personers følelser eller handlinger. Vi kan se for oss kontekst som en beholder noe vi eller gjenstander befinner seg i. men problemet med kontekst er at den er grenseløs. Konteksten har en sentral rolle i et kvalitativt intervju og her må vi se på den som en helhet og på de mange ulike delene (Kvale og Brinkmann, 2015).

Feltarbeid i egen kultur, fremmed kultur, eller?

Når man studer en fremmed kultur prøver forskeren å forstå kulturen innenfra ved å delta sammen med de som studeres. Forskerens forankring utenfor bidrar til at forskeren kan studere den fremmede kulturen fra et distansert perspektiv (Thagaard, T 2006). Samisk er for meg en fremmed kultur, da jeg ikke er samisk, ikke snakker eller forstår samisk og ikke har jeg noe kjennskap til samisk kultur. Men i og for seg så er de ikke en fremmed kultur, for om vi ikke kan kommunisere på samisk, kan vi kommunisere på norsk. På den måten kan jeg få et innblikk i deres verden. Vi har fått et minimalt innblikk i deres verden via media og undervisning på skolen, med det er det samme bilde som blir tegnet for verden utenfor også. Med andre ord, så trer jeg ikke inn i en verden hvor jeg er helt blendet. Likevel velger jeg å legge denne oppgaven inn under kategorien, feltarbeid i fremmed kultur. Det er fordeler og ulemper uansett fremgangsmåte. Ved å bruke en båndopptaker kan gi intervjuet et formelt preg. Men igjen, en båndopptaker bevarer alt som blir sagt. Noe som gjør det lettere å sitere informanten. Intervju med båndopptaker fører til at det er store mengder data som må analyseres etterpå. Ved å notere vil mengden av data bli redusert, da det er umulig å notere alt. Under notering, utføres også analysering, siden forskeren sortere informasjon samtidig som han eller hun skriver. Dette tar mindre tid enn å analysere data fra en båndopptaker, men gir mindre fyldige data (Thagaard, T 2006).

Forskningsprosessen

Utvikling av problemstilling og valg av metode

Det er spørsmålet om hva undersøkelsen vil undersøke som vil ha noe å si for utformingen av en problemstilling. Man må definere ett eller flere tema som undersøkelsen skal gi informasjon om. Det at en problemstilling er tydelig nok til å gi forskeren de retningslinjene for de faglige og metodiske valgene som må tas i løpet av et prosjekt er et kriterium for en god problemstilling. Den må også være avgrenset slik at den kan gjennomføres innenfor de rammene forskeren må forholde seg til, men samtidig må den være åpen nok til å kunne ta for seg temaer som viser seg å være interessante underveis. Utforming av problemstilling er en kontinuerlig prosess (Thagaard, T 2006). Til å begynne med hadde jeg en viss peiling på hva jeg ville skrive om, så fant jeg frem til en problemstilling på bakgrunn av de kildene jeg hadde. Til slutt ble den endret igjen i samråd med min veileder. Dette viser til det Tove Thagaard (2006) sier i sin bok om at utforming av problemstilling er en kontinuerlig prosess.

Problemstillingen er styrende for hvilken metode man velger. I denne oppgaven var nettopp problemstillingen avgjørende for valg av metode. For å få en klarere innsikt og en forståelse av hvordan det er å være same i dag, og for å få et bedre bilde på deres opplevelser og erfaringer rundt nettopp fornorskning, konsekvenser og stigma, var den beste metoden å få svar på, en kvalitativ tilnærming. Da min problemstilling er beskrivende var jeg avhengig av å benytte meg av en metode som kunne gi meg en dypere og klarere forståelse av hva kildene mine beskrev. Jacobsen kaller dette for en eksploderende problemstilling (Jacobsen, D 2011). Det er flere ulike metoder innenfor det kvalitative, du har observasjon, intervju og dokument analyse. Jeg har benyttet meg av to av disse metodene i denne oppgaven, altså en metodetriangulering, dokument analyse og intervju. Vi, min veileder og jeg, mente at å gjennomføre intervju ville gi meg litt empiri i tillegg til mine skriftlige kilder. Dette for å få en bedre forståelse av min problemstilling.

Forberedelser og gjennomføring av intervju

I forkant av at jeg skulle møte informantene valgte jeg å gå igjennom kildene mine og den teorien alt hadde. Jeg noterte meg noen stikkord om tema i tilfelle det skulle oppstå pauser hvor vi ikke ville ha noe å snakke om eller om vi skulle havne langt utenfor de temaene jeg gjerne ville få utdyp. Men det trengte jeg heldigvis ikke å bekymre meg for, da vi hadde mye snakke om. Jeg har alt vært innom hvordan jeg startet samtalen. Jeg fortalte at jeg studerte pedagogikk på masternivå og at jeg skrev om fornorskingsprosessen og at jeg hadde en forankring i språket, konsekvensene. Og at jeg var veldig takknemlig for at de tok seg tid å møte meg og at jeg fikk lov til å slå av en prat. Ikke hadde jeg gjennomført noen prøve intervju. Til de andre intervjuene forberedte jeg meg på samme måte som til det første, men med de to siste intervjuene kunne jeg stille de spørsmål om ting, tema eller erfaringer som kom frem under de foregående intervjuene. Da krevde det at jeg gikk igjennom intervjuet eller intervjuene før jeg møtte neste informant.

Transkribering og analyse

Intervjuetsamtalens struktur er bedre egnet for analyse når de blir transkribert fra muntlig til skriftlig form. Når man får intervjuene i skriftlig form er det lettere å få en oversikt over materialet som er starten på en analyse. Tiden man bruker på å transkribere av personen som gjennomfører transkripsjonen og kvaliteten på materialet. Noen forskere bruker enten en sekretær eller en vitenskapelig assistent til transkripsjon, mens noen forskere tar denne jobben selv for å sikre at de

detaljene som er viktig å ha med for deres analyse (Thagaard, T 2006). Da jeg utførte samtalene alene, valgte jeg også å ta meg av transkriberingen selv. Blant annet på grunn av at jeg tok notater under samtalene og ikke benyttet meg av en båndopptaker. Dette var nok til det beste, da jeg fikk med mest mulig og notatene hjalp meg til å huske de tingene som ble sagt, men som ikke ble notert, da det ikke er mulig å notere alt. Jeg valgte å ta notaer da jeg var redd for at informantene mine ville moderere seg om det var en båndopptaker til stede og for å skape en lettere atmosfære i den forstand det er mulig under et intervju. Etter at jeg hadde utført samtalene satte jeg meg ned og renskrev notatene, altså transkriberte. Som jeg kom innpå tidligere i teksten, så skjer analyseringen alt under den uformelle samtalen. Jeg rettet analysen inn på de temaene jeg henter fra de litterære kildene mine og de temaene som informantene mine snakker om. Det vil si at jeg gikk i dybden på de enkelte temaene og sammenlignet den informasjonen jeg fikk fra informantene mine (Thagaard, T 2006). Etter at intervjuene var avsluttet satte jeg meg ned og gikk igjennom notatene mine. Det var viktig for meg at jeg satte meg ned så raskt som mulig med dataen da jeg fortsatt hadde samtalene friskt i minne. Det var lettere å huske de tingene som ble sagt, men som ikke kom med i notatene. Jeg har valg å ikke analysere så mye av innholdet av det som har blitt sagt under intervjuene, men heller lagt vekt på hva som er blitt sagt. Analyse grunnlaget mitt er transkriberingen av intervjunotater og de litterære kildene.

Temasentrert tilnærming, hermeneutikk og fenomenologi

Presentasjoner av materialet hvor temaene er i fokus kan knyttes til temasentrert tilnærming. Dette innebærer at forskeren sammenligner informasjonen fra alle informantene om hvert tema.

Hovedpoenget er å gå i dybden på de enkelte temaene og kan gi en dyptgående forståelse av hvert enkelt tema. Temasentret tilnærming baserer seg på at en tekst kan deles inn i kategorier. Kategoriene skal fremstille temaer som er sentrale i undersøkelsen. Om hovedpoenget med analysen er å sammenligne informasjon fra informantene er det viktig at informasjonen fra de forskjellige informantene er sammenlignbar (Thagaard, T 2006). Analysen av min data er rettet mot de temaene jeg snakket med informantene om, jeg har derfor benyttet meg av temasentrert tilnærming.

I starten av dette kapitlet redegjorde jeg for både hermeneutikken og fenomenologien, siden det er disse tilnærmingene jeg har bruk i tolkningen av de litterære kildene og i intervjusituasjonene. Innen fenomenologien er man interessert i «å forstå sosiale fenomener ut fra aktørenes egne perspektiver» (Kvale og Brinkmann, 2015:45).

Jeg benytter meg av fenomenologien i form av fornorskning. Tove Thagaard (2006:36) skriver at «fenomenologen tar utgangspunkt i den subjektive opplevelsen og søker å oppnå en forståelse av den

dypere meningen i enkeltpersoners erfaringer». Det er derfor forskerens refleksjoner over egne erfaringer kan være grunnen for forskningen. Fenomenologiske reduksjonen innebærer at interessen konsentreres rundt fenomenverden sånn informantene opplever den, mens verden utenfor kommer i bakgrunnen. Forskeren må være åpen for erfaringene til informantene. Det å beskrive omverden sånn som den erfares og å forstå fenomener på grunnlag av de studerende perspektiv er sentralt innenfor fenomenologien (Thagaard, T 2006).

«Hermeneutikken fremhever betydningen av å fortolke folk handlinger gjennom å fokusere på et dypere meningsinnhold enn det som er umiddelbart innlysende (Thagaard, T 2006:37).

Målet med hermeneutikken er å oppnå en gyldig forståelse av meningen i teksten. Hermeneutikken er en viktig inspirasjonskilde til for samfunnsvitenskapelige tilnærminger der fortolkningen har en sentral plass (Thagaard, T 2006:37). Innenfor hermeneutisk tilnærming kan fenomener tolkes på flere nivåer og legger vekt på at det ikke finnes en egentlig sannhet. Denne tilnærmingen bygger på prinsipper om at man bare kan forstå mening i lys av den sammenheng det vi studerer er en del av. Man kan se på tolkning av intervjuetekster som en dialog mellom tekst og forsker, der forskeren trekker frem den mening teksten formidler (Thagaard, T 2006). Jeg benytter meg av en hermeneutisk tilnærming både tolkningen av mine litterære tekster og i samtalene med mine informanter.

Intervjuguide, rekrutering av informanter og utvalg

Jeg hadde utformet en informasjonsguide med spørsmål som ville være relevant for datainnsamlingen. Her hadde jeg fastlagte spørsmål, som tok for seg essensen av hva jeg ønsket å få informasjon om, men jeg hadde også tilleggs spørsmål som jeg stilte underveis.

Selv om jeg hadde utarbeidet en intervjuguide, ønsket jeg at intervjuet skulle oppfattes som en uformell samtale.

Jeg startet bare samtalen med hvilket tema jeg skrev om og spurte hvilke tanker de hadde rundt dette. Kom så med oppfølgingsspørsmål om det var ting jeg ville ha utdype mer.

Min «første»-informant jobber sammen med en barndomsvenn av meg. Egentlig var det bare en tilfeldighet at dette møte fant sted. Jeg beklaget meg til min barndomsvenn om at jeg ikke fikk tak i den første informanten min, da hun tilbyde seg å høre med kollegaen om hun ville møte meg og prate om min oppgave og de spørsmålene jeg stiller her. Alt dagen etter møttes vi.

Møte med informant #2, var samme historie med informant #1, nok en gang kom jeg i kontakt med informanten via en venn, etter å ha beklaget meg, igjen, over å ikke oppnå kontakt med en påtenkt informant. Og nok en gang var det en kvinnelig informant.

Informant #3 tok jeg kontakt med direkte etter tips fra min veileder og på bakgrunn av informantens jobb.

Mitt utvalg er basert på min metode og problemstilling. Jeg trengte empiri for å styrke den teoretiske delen av oppgaven min. Og siden jeg var ute etter å fange opp folks erfaringer og følelser om et begrenset og bestemt tema valgte jeg å gjennomføre uformelle intervju.

Jeg kontakte flere personer i håp om å få flere informanter til denne oppgaven, alle ble valgt ut som følge av deres jobb og eller bakgrunn. Flere valgte å ikke besvare min henvendelse, mens andre ikke anså seg som en relevant kilde til oppgavenes tema.

Reliabilitet, validitet og refleksjon

I denne oppgaven er problemstillingen; fornorskningen av samene og hvilke konsekvenser som oppstod i kjølevannet, og om det er mulig å være både samisk og norsk. Det er de spørsmålene jeg prøver å svare på ved å ta i bruk historiske litterære kilder, og ved hjelp av uformelle intervju. Jeg er nødt til å benytte meg av skrevne kilder da fornorskingsprosessen starter for mer enn 100 år siden og det ikke finnes noen levende vitner fra denne tiden jeg kunne intervju. Men jeg kan få erfaringer fra personer om situasjonen i nåtid og hvilke tanker de har. Så her har jeg tatt i bruk både primær og sekundær data, samt metodetriangulering.

Jeg spør informantene mine om deres tanker, meninger og egne erfaringer om et tema jeg selv ikke har opplevd eller kjenner til, annet enn fra skolebøkene. Og da dette er deres følelser og tanker er det vanskelig å teste opp mot andre. Jeg må bare gå ut ifra og anta at det de forteller meg er sant. Jeg har ingen mulighet for å etterprøve det. Med en intervjuguide, var det vært lettere å sammenligne, da alle informantene fikk de samme spørsmålene. Til tross for dette var det rom for at informantene kunne gå utenom intervjuguiden og komme inn på andre tema enn de som var fastsatte. Jeg prøvde å gjøre møtene så ufarlig som mulig. Jeg møtte de på deres premisser og jeg møtte opp alene uten båndopptaker. Jeg forteller de at jeg ikke har noen egne erfaringer fra dette tema selv og at den kunnskapen jeg har er noe jeg har fått fra pensum fra studiet. Informantene har nok hatt sine tanker i forveien av samtalene, da de ikke har møtt meg tidligere og de fikk ikke så mye informasjon om hva

dette egentlig handlet om. Det kan ha påvirket informantene at jeg satt med notatblokka og noterte, og at jeg hadde en overordnet kontroll på samtalen. Jeg ble den som satt med «makten» i vårt samspill.

Når jeg intervjuet informant #1 satt vi på møterommet på hennes arbeidsplass, noe som gjorde meg litt nervøs som igjen kan ha smittet over på informanten uten at jeg vet dette sikkert. Men siden dette var hennes «hjemmebane», virket dette kanskje mer trygt for henne enn om vi skulle sitte på en kafe eller om hun kom for å møte meg på universitetet, som er min «hjemmebane».

Informant #2 møtte jeg på en kafe, så på en måte var det en «nøytral» grunn for oss begge. Vi satt alene til vi nesten var ferdig noe som kan hatt innvirkning på begges konsentrasjon, og kanskje informantens mot til å snakke om egne erfaringer og følelser. I fare for at de som satt på nabobordet skulle oppfatte noe av det vi snakket om. Hadde jeg hatt et større utvalg ville kanskje oppgaven hatt en større validitet, men med tanke på tidsskjema og oppgavens størrelse ble det til at jeg synes det var nok med det utvalget jeg har.

Jeg har også tatt med media i form av en episode fra en tv-serie og artikler fra lokalavisen, samt nasjonale aviser for å få litt mer empiri. Her er det også uttalelser jeg ikke har mulighet til å etterprøve, men som jeg må stole på er sanne. Disse mediene har en form for validitet da det er redaktører som må godkjenne produktet før det kan publiseres. NRK, som er produsenten bak tv-serien er en statseid kanal, har en mulighet til å forme sine intervju ut ifra spørsmålene som blir stilt og klippingen i ettertid. Det samme gjelder for lokalavisene. Begge disse mediene er pålitelige og lojale og er nesten som institusjoner å regne både lokalt og nasjonalt.

Informant #3 møter jeg også på hans arbeidsplass. Her fikk vi sitt alene og uforstyrret neste igjennom hele samtalen. Ved at vi satt helt alene med lokalene for oss selv, kunne vi snakke åpent og ikke være redd ytre påvirkninger. Jeg var ikke like nervøs denne gangen, som da jeg snakket med informant #1. Informant #3 virker trygg i sine egne omgivelser og jeg oppfatter at dette er et tema han gjerne ønsker å snakke om og som han faktisk har tenkt over.

Sammenfatning

I metodekapittelet har jeg gjort rede for mine i denne masteroppgaves prosesser, alt fra valg av problemstilling, til intervju metode, og til gjennomføring av undersøkelsen. Jeg valgte å bruke en kvalitativ metode, hvor jeg benyttet meg av kvalitative intervju, nærmere bestemt uformelle samtaler, både i form av gruppesamtale og individuelle samtaler. Jeg benytter meg også av litterære kilder siden problemstillingen min tar for seg en prosess som ikke har pågått i nåtid. Da min problemstilling er; Fornorskningen av samene og konsekvensene som oppstod i kjølvannet av denne massive assimilasjonsprosessen, og er det mulig å være både samisk og norsk, valgte jeg å bruke en kvalitativ metode da jeg mente denne metoden best ville svare på den. Oppgaven er inspirert av hermeneutikk og fenomenologi side de er sentrale retninger inne kvalitativ metode. Disse retningene er aktuelle da de handler om fortolkning av personers erfaringer og handlinger.

Presentasjon av empiri

Informant #1

Født og oppvokst i Kautokeino på 80-tallet og oppfatter at hun og dem hun vokste opp med slapp unna fornorskningen. Nettopp fordi de vokste opp inne i landet på steder som Kautokeino, Karasjok eller i Tana, mener hun de ble spart for fornorskningen. I Kautokeino vokste de opp med samisk rundt seg på alle arenaer. Skolebøkene var på samisk og undervisningen gikk på samisk, ja alle snakket samisk. Informanten min har bodd i Tromsø i over ti år og er skremt over det samehatet som finnes her og at det er så steile fronter mot det samiske. Hun synes synd på dem som vokser opp i byen og er samisk. Det må være tøft, mener hun. Hjemme i Kautokeino var det aldri noen problem å være samisk, for alle var jo det. Der kan det være problemer med mobbing, men ikke samehets. Her i byen er det forferdelig, sier hun.

Vi kommer inn på dette med at «å tie, men ikke å samtykke». Informanten kan fortelle at hun er vokst opp med at man ikke snakker om det som er vondt. Ingen utenforstående har noe med det som skjer innenfor familien eller bygda. Hun mener «tradisjonen» med å tie kom som en konsekvens av fornorskingsprosessen. Dette mener hun er årsaken til at det er vanskelig å få samene til å fortelle sin egen historie, altså deres individuelle historie.

Informanten min forteller også at hun av og til har problemer med å forstå foreldrene. Hun kan forstå betydningen av ordene, men ikke alltid den praksisen de inngår i. Hun mener språket ikke brukes på samme måte som før. Ungene er ikke lenger ute og sanker ved og lignende. Dette forklarer hvorfor hun kan ha problemer med å forstå foreldrene, hun har gått glipp av kunnskap som er vesentlig for å kunne forstå den fullstendige meningen av ord og uttrykk. Dette går også motsatt vei. Foreldrene har av og til problemer med å forstå datteren. De er heller ikke i stand til å hjelpe barnebarnet med leksene, da barnebarnet lærer et nytt samisk språk, «universitetssamisk» kaller hun det. Det er ikke mange nok naturlige arenaer for å praktisere et felles samisk språk. Før var alt på samisk.

Videre kan informanten fortelle om at det oppstår en «språkbarriere» mellom by og land og ikke minst mellom generasjoner fordi det nye «universitetssamisk» inneholder ord som ikke er forståelig for de som er vokst opp med et samisk språk på hjemstedet.

Konklusjonen til min informant er at skolen er alt! Skolen er og blir en av de viktigste arenaene for å lære samisk og for å bevare samisk som språk, selv om det blir «universitetssamisk». Skolen bidrar også til utdanning og til høyt utdannede samer som min informant mener er viktig for å kjempe og stå opp for samiske rettigheter og for å bidra til å bli hørt når det kommer til samiske spørsmål. Det er blitt flere og flere som har skaffet seg koftene og dette tolker min informant som en slags erstatning for at de ikke kan snakke samisk. De viser at de er samiske via koftene selv om de mangler språket.

Jeg spurte om informanten om hun hadde fått med seg debatten om sannhetskommisjonen, som fant sted i 2015. Det hadde hun ikke. Og hun var ikke oppdatert på hva den gikk ut på. Hun hadde unngått den rett og slett fordi hun mener at hun ikke er et offer for fornorskning. Hun ga meg et eksempel fra foreldrene. Ingen av dem har lært å skrive samisk, men de lærte å lese og skrive norsk og kunne lese samisk. Faren fikk tilbud via jobben sin om å lære å skrive samisk, men han mente det var for sent. Moren er bitter for at hun aldri lærte dette, mens faren har akseptert det og gått videre. Hun forteller videre at hun føler at hun alltid må kjempe for at hun er samisk. Hun føler hun møter motstand når det kommer til datterens samiskundervisning på skolen. Blant annet fordi det er vanskelig å skaffe lærere og det er ymse kvalitet på dem. Og når hun etterlyser undervisningsmaterieell på samisk, møter hun motstand fordi flere utgifter for skolen, tror hun. «Alt blir liksom en kamp», sier hun. Og denne problematikken har fått henne til å innse at hun gjennom sin barndom har vært så heldig å ha fått språket gratis. Det er ikke en selvfølge for hennes egne barn. Og siden de bor i Tromsø og ikke på hjemmeplassen, Kautokeino, vil datteren som er så stolt av å være samisk, aldri bli samisk «inn til beinet», som hun sier. Dette opplever hun som veldig sårt. Nå når jeg har snakket med mine informanter begynner jeg å forstå mer og skjønner hvorfor de gjør som de gjør og sier som de sier. Nordmenn har alt for liten kunnskap om samisk kultur og historie, mener informanten. Vi kan ikke si at det bare er samene som har «arvet» noe i fornorskingsprosessen. Det gjelder også for nordmenn. Hos samene er det skammen over å være samisk som har blitt arvet. Nordmenn har arvet holdninger og fordommer om samene.

Informant #2

Hun kommer fra Tana, men er bosatt i Tromsø. Hun kommer fra en samisk familie hvor begge foreldrene snakker samisk. De lever av laksefiske, som ikke er typisk samisk. Hun har en eldre bror, hvor foreldrene valgte å sende på en norsk skole, men da hun skulle begynne på skolen valgte foreldrene å sende henne på en samisk skole. Hun tror foreldrene har vokst litt og har skjont at det ikke var farlig å gå på en samisk skole. Uansett, så synes min informant at dette bare var positivt. For på denne måten og via sin bror fikk hun en for i hver leir. De bodde litt lengre unna den samiske skolen enn den norske, så broren sine venner ble også hennes venner, en vinn vinn situasjon følte hun. Selv om hun gikk på samisk skole, var dette ingen homogen skole. Noen av dem hun møtte i gangene, kunne hun snakke norsk med. Da hun skulle begynne på ungdomskolen, måtte hun til Alta. Hit kom også ungdommer fra Kautokeino. Her oppstod det en litt merkelig vane. De fra Tana snakket samisk

seg imellom og dette gjaldt også for ungdommene fra Kautokeino. Men dersom ungdommene fra Tana snakket med ungdommene fra Kautokeino, gikk det på Norsk. Selv om alle snakket nordsamisk. Informanten flyttet til Tromsø tidlig på 2000-tallet, for å studere. Hun kjenner seg ikke igjen i det informant #1 opplevde med samehets. Hun føler selv at hun har blitt skånet for denne hetsen, men hun fikk absolutt med seg den heftige debatten i 2015. Hun forteller at hun heller har følt på å bli diskriminert av «sine egne». Nyfrelste samer, idealister. Hun følte seg utenfor i det samiske studentmiljøet når hun studerte. Hun synes det er het feil at de skulle fronte, altså representere at hun var samisk. Det var for mye av det gode. Hun var samisk. Vokst opp i en samisk familie og kom fra en samisk plass. Disse hadde nettopp «gravd opp» sin samiske identitet. Hun hadde tradisjonene innabords, hun hadde kofte og den kofta var sydd korrekt. Ikke en av disse «partykoftene». Hun viste med seg selv at hun var samisk, med samiske verdier og tradisjoner. Hun hadde ikke behov for å rope høyt om det og hva hun har krev på. Og ikke hadde hun behov for å «stæsje» opp kofta si. Men samtidig følte hun det sårt at hun ikke kunne følge seg vel i deres selskap. Videre forteller hun at under den heftige debatten i 1025 var det ikke bare nordmenn sin var krass i ordbruken og beskyldningene: samene var like gode. Eller som hun sa det; «samene var ikke billige sjøl». Men den nye debatten har hun ikke fulgt med i, debatten om det skal opprettes en sannhetskomisjon eller ikke. Og hun er ikke sikker på hva hovedoppgaven til denne kommisjonen skal være. Jeg forteller henne i korte trekk hva jeg har hørt fokuset kan bli, og da sier hun at det er fint, og at de må ta tak i de mange senvirkningene og konsekvensene som kom av fornorskningspolitikken. Vi snakker litt rundt dette med å bli sendt på internatskole langt fra familie og ikke kunne et eneste ord norsk, og ikke få lov til å snakke samisk heller. Mange må ha opplevd dette som traumatisk, og det er rart at ingen har reagert. Hun sier til slutt at fornorskningen nok var i beste mening i sin tid, de (myndighetene) mente det nok godt.

Jeg nevner at jeg har observert at flere personer som aldri tidligere har uttalt at der er samisk, nå har begynt å kle seg i kofter og er veldig aktive ved valget til sametinget. Jeg sier at jeg føler at det er noe på gang i det samiske miljøet. En slags ny oppblomstring. Til dette varer hun at det er en moteting. Hun har også observer dette, men hos flere er det blitt en moteting: Å kle seg i kofte og vise at man er samisk. Informant #1 nevner også at når flere og flere begynner å ta i bruk kofter, er det en symbolsk handling i mangel på et samisk språk. Informant #2 nevner flere ganger at dette med å vise at man er samisk, er en moteting. Hun forteller videre at hun føler seg såpass trygg på seg selv og sin identitet som samiske, at hun ikke har behov for å «vise seg frem». Hun bruker kofta når det er anledning til det. Sånn som samefolket dag, bryllup, dåp og 17.mai.

I motsetning til min førte informant, så opplever denne informanten at hun har «skutt gullfuglen» som hun sier, når det gjelder barnas utdanning. Da hennes eldste sønn startet i en privat barnehage, så gjorde de ansatte alt de kunne og mer til for at hans samiske opplæring skulle bli en stor del av hans hverdag. Det var veldig viktig for dem at han ikke skulle føle at det var forskjell. Selv om det bare var han som hadde samisk tilhørighet i barnehagen, var det en selvfølge at de skulle feire Samefolkets dag. Og de hadde et samisk skuespill for barn og foreldre, om det kun var han og hans familie som skjøte hva som ble sagt, var de andre barna full av begeistring. Barnehagen sørger også for at gutten fikk være med på førskoletreff for samiske barn i regi av fylkeskommunen. Hun forteller at de er kjempefornøyde med den samiske læreren de (skolen) har funnet. Det tok sin tid, men det har ikke vært noe problem etter det. Nå som den eldste gutten har begynt på skolen er det ikke noe problem for den samiske læreren å bli med klassen på turer og lignende, og dette utover det to timene i uken med samisk undervisning. Informant #2 har positive opplevelser med den samiske undervisningen sønnen hennes får, noe som er stikk motsatt av det informant #1 opplever. Hun opplevde som sagt at hver minste tin ble en kamp. Når jeg forteller henne informant #1s kamp for at datteren skal få en mattebok på samisk og at universitetssamisk er et problem, er dette en problemstilling hun aldri har tenkt over eller har støtt på. Det viktigste for henne er språket. Så lenge sønnen lærer seg språket, er hun fornøyd, men dette med universitetssamisk kjenner hun ikke til. Hun vil sjekke dette opp med samisklæreren til sønnen. Det kunne virke som om dette var helt nytt for henne.

Informant #2 har vært inne på tanken om å sende sønnen til Tana, for at hun skal få muligheten til å lære mer samisk i en mer naturlig setting, men tilbakemeldingen hun har fått fra venner, er at det ikke er så gode forhold når det kommer til kvalitet og tilgang på samiskundervisning.

Vi kommer inn på språkdebatten igjen, og hun sier at vi kan si mye om høyre, men det Jens Johan Hjort har var storveis. Han er en god mann og hun håper han kommer tilbake. Noe som jeg tolker som «tilbake til politikken» og som ordfører i Tromsø. Videre snakker vi om at det må bevilges mer ressurser til samiskopplæring i skolen, og at det må inn mer om den samiske kulturen i lærebøkene. Og det gjelder ikke bare nordmenn, men for samene også. Som hun kan fortelle, lærte de aldri om samer, eller at nord – og sørsamene har samme kultur, men de snakker ikke samme språk. Selv i Sametinget må forhandlinger foregå på norsk, da det ikke er mulig å oppdrive nok tolker.

Jeg spurte begge informantene mine om det heter samisk språk, eller samiske dialekter? Informant #1 mente det var begge deler, men en sørsame forstår ikke en nordsamisk. Informant #2 derimot mente at det heter språk.

Omtrent en uke etter dette intervjuet, fikk jeg en tekstmelding fra informanten. Det var tydelig at jeg hadde fått henne til å tenke. Hun skriver at det er en merkbar forskjell på samene som kommer fra

Tana/Karasjok/Kautokeino/Masi og sjøsamene i Finnmark, samer fra Tromsø og generelt resten av landet. Hun kom til å tenke på dette da hun følte at hun kunne identifisere seg med noen nære venner som har stor respekt for kultur og kofte. Ikke minst tradisjonen. Disse vennene er sjøsamere. Og det var sjøsamene fornorskingsprosessen gikk hardest utover. Videre skriver hun, at hjemme har det «tatt helt av». Det er blitt alt for glamorøst, mens langs kysten og her i Tromsø hersker det et mer nøkternt forhold til samisk utstyr og respekten for tradisjoner og håndverk er kjempesterkt. Jeg på denne tekstmeldingen for å sjekke at jeg har fortsatt henne rett, om hun mener at sjøsamene her et mer ekte og tradisjonsrikt forhold til det samiske enn det her har hjemme i Tana. Det er det blitt mer glorete og statusjag.

Nå når jeg har snakket med mine informanter, begynner jeg å forstå mer og skjønner hvorfor de gjør som de gjør, og sier som de sier. Det som går igjen, er at nordmenn har alt for liten forståelse om samisk kultur og for deres historie. De mener at det burde være mer om fornorskingen i skolen, for å skap en bedre forståelse for samenes historie og kultur. Samtidig som de mener at dette er en metode som blir brukt for å fortie historien. De er samstemte om at det må bli en bedre forståelse til, blant folk for å forstå samene. Med denne kunnskapen kan man kanskje bidra til å endre holdningene?

Vi kan ikke si at det bare er samene som har arvet noe etter denne prosessen. Det gjelder også for nordmenn. Hos samene er det skammen over å være samisk som har blitt arvet, undertrykkelse og sårhet. Men nordmenn har arvet holdninger og fordommer fra tidligere generasjoner. Vi har et uttrykk som sier; «små potter har ører og». Den dag i dag finnes det bevis. Selv om fornorskningen offisielt var over på 60-tallet, fortsatte fornorskningen uoffisielt. Det er en bryter som kan slås av over natta. Og med denne innsikten er det ikke vanskelig å forstå at det er splittede meninger blant samene. Noen er ferdig med fortiden, skammen og sårheten, og de har gått videre. Det har akseptert sin fortid og ser nå mot fremtiden. Mens andre igjen fortsatt er såret og bitter etter den uretten deres tidligere generasjoner er blitt utsatt for.

Informant #3

Min informant mener at det som må til for å fremme de samiske språkene i dag er teknologi. For å gjøre det mer tilgjengelig til i hverdagen. Han spør seg selv, «hvorfor skriver ikke de samiske ungdommene på samisk»? For det finnes ikke samiske tastatur eller retteprogram. De rette verktøyene finnes ikke og på denne måten fortsetter fornorskningen. «Vi har ikke et smart kitchen på samisk. Det finnes ikke et smart kjøleskap som snakker til meg på samisk. GPS`en snakker ikke til meg på samisk osv.». Han ser på meg, hever hendene opp og ut i luften og spør høyt «hvorfor?» ut i luften, før han kommer med svaret, «jo, for da trenger man ikke å lære samisk». På denne måten mener informanten min at samene bidrar til å opprettholde fornorskning.

Det samiske språket må inn på den moderne samfunnsarenaen, mener min informant. Han mener også at det må opprettes digitale samiske skoleprogram og moderne ord må oversettes til samisk. Videre sier han at en annen løsning for å fremme de samiske språkene er bedre læremidler.

Han forteller at det er staten som betaler lønnen til de samiske lærerne og lærermidlene og ikke kommunen. Selv om kommunen har ansvar for skolen, er det staten som har ansvar for at det finnes økonomiske midler til gjennomføringen.

Når det kommer til læremidler som skolebøker, så er det staten som har ansvar for disse. Men da det finnes få samiske oversettere og samiske forlag, tar det tid å produsere og skolebøkene «gamle» når de endelig er ferdige.

Hadde staten gått bort fra å bruke private forlag og heller produsert de selv, ville det kanskje ikke tatt så lang tid.

Når jeg spør om hvorfor de ikke gjør det, sier han at de på denne måten beholder arbeidsplasser i Sápmi. Men han mener likevel at staten burde sørge for at det finne samiske læremidler som er gjeldene i samtid.

Videre sier han at de nordiske landene ikke har en felles samisk lærerplan, men dersom de hadde samarbeidet på tvers av landene om læremidler.

Ifølge min informant, som kommer fra Sverige, har Norge kommet lengre i å fremme samisk kultur og språk, enn sine naboland. Han bruker de tre landenes sameting som eksempel.

De som sitter i sametinget i Finland er etterkommere av de som i 1964 opplyste til myndighetene at de var samer. Ingen utenfor denne listen kan være samisk eller sitte i det finske sametinget. Altså er det den finske staten som bestemmer hvem som kan være samisk og som kan sitte på tinget.

I Sverige er det slik at alle de som bor i samiske områder, har samiske besteforeldre og eier rein, er samisk og som kan sitte i det svenske sametinget. Altså er det den Svenske staten som har bestemt hvem som er samisk og kan sitte i det samiske sametinget.

Mens i Norge, har sametinget sagt at dersom en av dine åtte oldeforeldre er samisk og du identifiserer deg som samisk, kan du melde deg inn i sametinget.

Informanten min sier så at i Finland og Sverige har de «satset på» en liten gruppe som ser på seg selv som samisk, mens i Norge man satset på en større utvidet gruppe som ser på seg selv som samisk. «Man kan kanskje diskutere hva som har vært den beste taktikken», uttaler han.

I Norge var det samene selv, altså sametinget som la premissene for hvem som kan se på seg som samisk. Dette mener han er en av de store forskjellene og en av årsakene som til at Norge er kommet litt lenger enn sine naboland.

Ella Marie og Agnete

Felles for Ella Marie og Agnete er deres kamp for å være seg selv. Bære hele sin identitet som både norsk og samisk i det offentlige rom, uten å måtte slåss mot onde tunger, fremmedfrykt, indrejustis og overmakten. Agnete valgte å slutte å snakke samisk som følge av at hun fikk kritikk av andre samer om at hun ikke snakket samisk bra nok. Ella Marie kjemper for å kunne få lov til å være samisk blant sine egne og mot myndighetene for at de skal respektere henne som samisk, verdsette samiske tradisjoner, språk og interesser. Som f.eks. Repparfjord og vindmøllene i Fosen.

Et annet fellestrekk er at de bærer med seg historien til tidligere generasjoner av samer med seg. Og som når Agnete snakker med psykologen, nevnes fornorskningsprosessen og at den har ført til at samisk identitet er et betent tema. Selv om Ella Marie og Agnete er moderne nordmenn og samer bærer de med seg sårene og traumer fra tidligere generasjoner, alle med samisk identitet gjør det.

Ella Marie skriver også i boken sin at samer er konfliktskye av natur, og dette er noe Agnete karakteriserer seg som i en av episodene.

Avslutning

I denne oppgaven har jeg sett på om det er mulig for unge samer i dag og være både samisk og norsk, til tross for den massive assimileringen samene ble utsatt for.

Jeg starter med å ta for meg et lite utdrag av fornorskingsprosessen, da den danner bakteppe for de mange utfordringen som samene og andre urfolk i Norge møter i dag. Fornorskingsprosessen jobbet hardt med å frata samene deres identitet og kultur da det ikke var rom for dette i det «nye» Norge. De ble gjennom generasjoner tvunget ut av sine levemåter for å kunne ta del i det norske samfunnet. De var nødt til å beherske norsk, ta norsk navn og bli norsk. Under fornorskingen ble de fortalt at deres kultur, språk og tradisjoner var uten verdi. Mange valgte derfor å skjule og fornekte sin identitet og kulturelle tilhørighet. De skammet seg over å være samisk.

Alle teoretikerne jeg har tatt med i denne oppgaven, anser jeg som relevant for tema i oppgaven. Og det er nok flere aktuelle kandidater, nok ikke bare innenfor pedagogikk, men også fra andre fagfelt. Her vil jeg spesielt trekke fram psykologi. Men da dette er en masteroppgave inne pedagogikk, overlater jeg det til noen andre.

Vygotsky hevder med sin sosiokulturelle teori at for å forstå kognitiv utvikling må vi se på betydningen av kulturelle og samfunnsforhold. Det er igjennom språket at kulturen fremkommer. Språket er et redskap som fremmer bevissthet og tenkning. Språket har ikke bare en aktiv og avgjørende rolle i for å fremme tradisjoner og kultur, men også for å danne identitet og en opplevelse av å tilhøre noe. Samisk språk og kultur er uløselig forbundet med tradisjonell kunnskap. De var avhengig av å overføre fra generasjon til generasjon. Bourdieus habitus teori viser til at våre handlingstilbøyelighet er en del av menneskets identitet og den formens av de assimilerede sosiale betingelsene vi har vokser opp under. Det ligger i samenes habitus å leve nært på naturen også se verden fra dette perspektivet. Språk og levemåte utgjør en stor del av samenes habitus, da språket deres også er uttrykksformer for bestemte handlinger.

At språk, identitet og kultur er viktig er noe alle mine informanter er unisont enig om. Dette er også felles for artistene Agnete Saba og Ella Marie Hætta Isaksen.

For to av informantene mine er det viktig at deres barn lærer seg samisk og dermed får opplæring i dette, til tross for at de ikke bor i et samisk område. Den tredje informanten min mener at samisk språk

må gjøres mer «tilgjengelig», det må innføres i smart teknologi som f.eks. GPS, telefoner og samiske tastatur.

I artikkelen til Asle Høgmo kan vi lese om at det oppstår et tredje alternativ over tre generasjoner i en familie med samisk tilhørighet. Hvor tredje generasjon pendler mellom ulike roller avhengig av hvilke arenaer de befinner seg i. Altså det som kan beskrives i form av Goffmans front stage og back stage. Hvor front stage utgjør det vi vil at offentligheten skal se, og back stage er hvordan vi er når vi er hjemme hos oss selv, med familien rundt.

Dette er noe både Vygotsky, Bourdieu og Bronfenbrenner også tar for seg i sine teorier. At vi, mennesker, har lært oss ulike måter å handle på alt etter om vi er på skolen, hjemme eller ute med venner osv.

Men jeg vil tørre å påstå at Goffmans front stage – backe stage er mer treffende når det kommer til det tredje alternativ. Her lærer vi at det koster mye å forvalte både en samisk og norsk identitet, da det medfører moralsk og etnisk stigmatisering. Dette er noe jeg opplever at både Agnete og Ella Marie har kjent på. Agnete i form av at hun opplevde å få kritikk for at hun ikke snakket samisk bra nok, og Ella i form av at hun fikk en kommentar om at det kun var hun som interesserte seg for samiske interesser (Isaksen, Ella. 2022). Høgmo kritiserer den antropologiske forskningen om fornorskningen i sin artikkel, han skriver «at den kanskje tok for lett på selve identitetsskifteprosessen. Den hevder at fornorskningen er et resultat av materielle betingelser kombinert med stigmatiseringen av samisk identitet» (Høgmo, Asle. 1986:397).

Vygotski og Bronfenbrenner mener at vi må forstå barns utvikling som en helhet. Vi må forstå menneske som en helhet. Vi blir påvirket av alle impulsene vi mottar i de ulike miljøene vi pendler i. Ella Marie blir sett på som en ambasadør for det samiske, en rolle hun gjerne tar, men det koster henne. Det koster henne å gå i fronten for det samiske, det samiske språket, kulturen og rettigheter. Hun opplever å bli utsatt for hets og blikk, bare for at hun hever stemmen eller pynter seg meg kofta. Hun opplever smerte i forbindelse med at hun tenker på norsk og tidvis drømmer på norsk. Hun bor i Oslo, og det kan gå lang tid mellom hver gang hun snakker samisk og hun skriver i boka si at hun kan glemme samiske ord og at hun finner det vanskelig å praktisere et språk som det ikke snakkes rundt henne. Når Ella er hjemme i Oslo er det få personer som i hennes mikronivå som snakker samisk. Hun snakker samisk med familie og venner på telefon, men ikke i umiddelbar nærhet. Hun synes derfor det er vanskelig å opprettholde språket sitt. Hun får også få impulser innen det samiske fra de andre nivåene som meso og ekso når hun er i Oslo. De snakker ikke samisk på butikken, trikken, TV ol.

I TV-serien «Agnete bruker stemmen» ser vi at hun er komfortabel med å snakke samisk hjemme, i sitt mikronivå. Hun hadde heller ingen utfordringer med dette i meso, ekso eller makronivå når hun var ung. Men etter at hun snakket samisk i media og fikk negative tilbakemeldinger, sluttet hun. Hun sluttet å snakke samisk i mange år. Så lenge at hun glemte mye av språket og i voksen alder må hun jobbe hardt for å ta det tilbake. Hun kjenner på smerte og skam på grunn av dette.

Både Agnete og Ella Marie pendler mellom identiteter, de tilpasser sin identitet alt etter sitt publikum. Dette er nok gjeldende for Marja og Mikkâl også. De pendler mellom å være backstage og frontstage, på ulike nivåer.

Ella Marie skriver at hun opplever at hele hun trues når språket hennes, hennes identitetsmarkør trues. Og vi ser at det koster å forvalte både en norsk og samisk identitet. Agnete og Ella Marie har opplevd hets for at de har stukket hode frem.

Språk, identitet og kultur nøkkelbegreper i Kunnskapsløftet, sameparagrafen i Den Norske grunnloven og noe som blir sammenfattet som tradisjonelle ressurser i FN's erklæring om urfolksrettigheter. Fornorskningsprosessen gjorde en formidabel jobb med å utsette de samiske språkene. Noen språk blir ansett som forsvunnet i dag.

Jeg ser mange fellestrekk med de fire artistene jeg har tatt for meg i teksten.

Agnete forteller at hun opplever å føle på en skam over at hun har mistet så mye av språket sitt, Ella Marie opplever å kjenne smerte ved at hun drømmer på norsk og at hun av og til kan drømme på norsk.

Jeg har i tidligere i teksten skrevet om Marja og Mikkâl som hver for seg kjemper for å beholde og videreføre sitt samiske språk, sørsamisk og enaresamisk. Det samme gjelder for Agnete og Ella Marie. Felles for disse er at de bruker sitt kunstneriske talent og stemme for å ta sin plass i revitaliseringsprosessen via sang og musikk. Et annet fellestrekk er at alle kaller sitt samiske språk for hjertespråk og alle formidler på ulikt vis at om ikke språket blir snakket, brukt vil det forsvinne. De vil forsvinne, deres identitet og eksistens vil forsvinne. Dette er ganske kraftig skyts.

I dag er det ingen lov som sier at samene ikke får lov til å bruke språket sitt. Det er utarbeidet en egen lærerplan for samisk. Den går parallelt med den norske. Skolene pålegges å legge forholdene til rette slik at elevene får hjelp til styrke sin samiske identitet ved å sikre elevens kulturelle og språklige bakgrunn. Men som jeg har vært innom tidligere, så er det dessverre sånn at det ikke disse rettigheter i praksis ikke oppfylles, dette er også noe som kommer frem i Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport.

På 1990- tallet skjer det en oppblomstring og revitalisering i den samiske leiren. Nå vil de lære seg samisk, føle og bli kjent med den samiske kulturen og tradisjoner, og «alle» vil ha kofter. Dette bidro til at det ble blåst liv i den samiske husfliden igjen. Riddu Riddu blir arenaene hvor blant annet disse koftene skal vises frem. Men denne samiske oppblomstringen falt ikke i god jord hos alle. Mange ville ikke vedkjenne at de hadde en samisk tilknytning ei heller at de var samiske, selv om de kunne språket. De eldre vil ikke godta at de unge kommer tilbake til bygdene etter endt skolegang med akademiske utdannelse fra storsamfunnet, hvor de attpåtil har lært samisk, og nå vil belære de eldre hva som er legitimt samisk. Det var de som skulle overbringe den samiske tradisjonen og kulturen, siden det var de som var den kulturelle eliten. Ikke bare hadde de lært seg samisk, med det var helt feil dialekt, for den dialekten de lærte på universitetet hadde ikke noe opphav i hjembygda. Revitaliseringen bidro til å splitte familier. Du har de som ikke vil ha noe med det samiske å gjøre, overhode. Fornektelsen var massiv. Også har du de som så på sine samiske røtter som en viktig del av dem, en viktig del av deres identitet.

Et ord som ofte blir gjentatt av informantene min er ressurser. At det er tilgang på lite og dårlige ressurser som fører til at det ikke er optimale forhold for samisk undervisning. Det kan være alt fra materialer til personer med nok kompetanse. Siden det er mine informanter som kommer med denne informasjonen, så er dette et problem som de har opplevd i møte med deres barnehage og skole. Den ene av mine informanter forteller meg at selv i samiske områder er det vanskelig å få den undervisningen man har krav på. Dette var også et problem i Kåfjord, som skal være et samisk forvaltningsområde. Der har de også problemer med å rekruttere nok personer med kompetanse til å gjennomføre prosjektet. Dette er også noe Høybråten sier i artikkelen til VG, som jeg har tatt for meg tidligere i oppgaven. Samme problemstilling blir tatt opp i artiklene fra VG om UITs forslag til tiltak for å bevare det samiske. I dag er det en generell mangel på lærere både norske og samiske. Noe må endres for å gjøre det mer attraktivt å være lærer, og det må bevilges mer penger til å utdanne flere lærere, både i norsk og samisk. I «ordentlig» samisk og ikke universitets samisk i den forstand at den som skal lære bort samisk har dette som første språk.

Samenes historie, kultur og språk burde få større plass i lærebøkene. Ikke bare brudstykker, men hele historien. For å kunne forstå og ha et helhetlig bilde er vi nødt til å ha kunnskap om fornorskingsprosessen og hva som faktisk skjedd i denne perioden. VGs artikkel om UIT peker på det samme, at det må innføres tiltak som vil komme til nytte i alt fra barnehage og opp på videregående nivå. Vi må se bakover for å kunne se fremover og sørge for å oppnå en bredere kunnskap om den

samiske kulturen og alle de verdiene vi får av å ha en så unik kultur i vårt samfunn. Om myndighetene mener de har gjort en feil, må de stå for den og gjøre opp for seg. Samisk kultur og språk burde få en større plass i norskfaget i barneskole pensum og inn i historie faget på ungdom og videregående skole. Fornorskingsprosessen pågikk «offisielt» i 100 år. Det er ganske mange år, i vår nasjonale historie, så hvorfor får den ikke større plass i lærebøkene våre? Dette er også noe Høybråten-uttaler vil komme frem i Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport.

Underveis i skrivingen av denne oppgaven ble det plutselig veldig mye fokus på det samiske, både i media, spesielt lokalavisa og sosiale medier. I lokalavisa var det en voldsom debatt om det burde opprettes en sannhetskomisjon for å granske konsekvensene av fornorskingspolitikken, eller ikke. Hvor det hersket sterke meninger for og imot. Mens i sosiale medier verset det veldig mye om valget i sametinget. Jeg bet meg spesielt merke til at personer jeg aldri tidligere har sett fronte sin samiske identitet, nå stilte opp på bilder i kofte og oppfordret alle som kunne, til å bruke sin stemme ved sametingsvalget. Der og da, konkluderte jeg med at denne «oppblomstringen» kom som en følge av valget, men i ettertid sitter jeg igjen med en følelse av at «det er noe på gang», men jeg kan ikke sette fingeren på akkurat hva dette er. Det er akkurat som om det er en ny bølge av revitalisering. Og da jeg nevnte dette for en av informantene mine, svarte hun med at hun så på denne revitaliseringen som en moteting. Samenes historie med fornorskingsprosessen og konsekvensene av den burde blitt viet større plass lærebøkene, slik at det kanskje kan bidra til å endre på fordommer og holdninger. For å endre på holdninger må man tilføre kunnskap. Sannhetskomisjonen skal granske nettopp fornorskingsprosessen og dens konsekvenser. Men granskingen bør også se på hva som må til for å opprettholde og forsterke den samiske kulturen.

På min ferd i denne oppgaven er det mange som har spurt meg om jeg selv har samisk bakgrunn, siden det var det tema jeg hadde i oppgaven, og det med rett. Som jeg svarte de, så er det meget mulig.

En av informantene sa: «selvfølgelig er det en nordmann som skriver om dette.» På en positiv måte, hun var glad for at det var noen som tok opp dette temaet.

Jeg har ikke en konkret løsning på hvordan vi kan «redde» de samiske språkene eller kulturen, men det er helt klart at dette er noe som må bli tatt mer tak i. Og noe blir gjort. Samene har fått en egen opplæringslov, de har en egen paragraf i grunnloven som gjør at den norske stat ikke kan overse dem, deres språk og kultur. Den ene informanten min har en teori om hvorfor det «plutselig» er så mange som skal ha kofter, hun mener det er en kompensasjon for at de ikke kan språket. Men de vil gjerne vise at de er stolt over sin samiske tilhørighet og da blir kofte deres måte å ytre dette på. Mens en

annen av mine informanter mener det er en mote ting. Dette er et bevis på at symboler er viktige identitetsmarkører.

Jeg har tidligere vært inne på at det er mangel på ressurser som er en av årsakene for at det ikke er så god samisk opplæring, men om vi ser på hva foreldrene til Marja fikk til for bygdas barn, kan vi kanskje ha løsningen. De fikk riktig nok støtte til dette prosjektet. Sametinget gav pengestøtte og planen var at dette prosjektet skulle få vare i fem år, men det varte til nesten alle barna var ferdig med ungdomskolen. Som jeg startet med, så har jeg ingen løsning på utfordringen rundt dette, men prosjektet på Elgå, hvor Marjas foreldre var pådrivere, kan jo være et steg på vei? Og da er det kanskje ikke nødvendig at læreren har en pedagogisk grad i bakgrunn, kanskje det til å begynne med er nok med en mor eller far, bestemor eller bestefar som kan lære de samisk språk samtidig som de er ute i naturen. Den ene informant min forteller meg at samisk ikke bare er et språk med ord, men det er ord i samhandling med handlinger, man forstå ikke det samiske språket fullt ut om man ikke har utført handlingene som blir uttalt.

Av erfaring vet jeg at det er mye som fungerer i teorien, men ikke i praksis. Dette forteller informantene om. Begge bor i Tromsø kommune, mens den ene føler at hun får alt hun har krav på og mere til, servert på sølvfat, må den andre kjempe for at datteren skal få en matematikk bok på samisk, hvor skolen spør henne om dette virkelig er nødvendig, trenger hun den sånn egentlig? Hun må sloss for hver minste ting. Men det blir og meg fortalt at selv i samiske områder er det de som opplever at de ikke får det de har rett til. Det er lite ressurser selv i samiske områder. Da kommer jeg tilbake til dette med teori og praksis igjen, og sameparagrafen, som sier at den norske stat skal legge forholdene til rette for slik at samene skal kunne sikre og utvikle sitt språk (lovdata.no). Og i kunnskapsløftet står der at den samiske skolen skal med basis i samisk språk, samfunnsliv og kultur ivareta og bygge på mangfoldet i elevens bakgrunn og forutsetninger (www.udir.no). Nå har jeg heller ikke vært vitne til hvordan disse paragrafene blir fulgt i praksis, men ut fra den informasjonen jeg får fra informantene er det store forskjeller på hva man får av det man har krav på, og at det rett og slett er flaks som avgjør om man får det man skal eller ikke. Det burde kanskje stilles sterkere krav til utførelsen av disse rettighetene? Samisk elever burde muligens gjennomføre en kartleggingsprøve på samisk for ha en viss oversikt over om eleven ligger på det kunnskapsnivået som er optimalt.

Ingen av mine informanter har vært utsatt for fornorskning, men deres foreldre har vært offer for denne politikken. Her kan ting bli bedre, det er rom for forbedring. Det kommer frem gang på gang under min søken etter informasjon. Samenes agenda gjelder fortsatt retten til rettferdighet, retten til deres egen kultur, og retten til deres eget språk og opprettholdelsen av det. Mye kan skje på hundre år, mens andre ting ikke lar seg forandre så lett, akkurat som i Bourdieus teori om habitus. Den norske

stat har forpliktet seg til å legge ting til rette for at ikke den samiske kulturen og det samiske språket skal forsvinne, både nasjonalt, i grunnloven og i kunnskapsløftet og internasjonalt ved FNs erklæring om urfolks rettigheter, hvor de deltok aktivt i å utarbeide ikke mindre enn 46 artikler. Men som jeg tidligere har nevnt, så er det nok en større satsning her hjemme som kan hjelpe mest. En større innsats på å skaffe til veie mer ressurser.

Jeg har et håp om at sannhetskommisjonens arbeid vil føre til akkurat dette. Jeg ønsker den velkommen, i den forstand jeg kan gjøre det, men jeg har forståelse for at noen ikke gjør det. Men om sannhetskommisjonens rapport kan føre til økt opplysning og kunnskap om det samiske, kan vi kanskje gi de en grunn til å se fremover og gi de et håp om at fordommer, hat og undertrykkelse hører fortiden til. Det er et komplisert dilemma, et dilemma som berører et helt folk, samtidig om det berører enkelt individer. Og det er interne uenigheter som må rettes opp. Etter det informantene forteller meg så er det mangel på kunnskap som er årsaken til ufin holdning og misforståelser. Så kort oppsummert er det behov for mer kunnskap om det samisk, ressursene må økes for en bedre samisk opplæring og generelt holdningsendringer hos folk flest.

Asle Høgmos artikkel er høyst aktuell i dag, om ikke mer aktuell med tanke på den revitaliseringen som skjer i dag. Flere generasjoner er kommet til etter at artikkelen ble skrevet, så nå kan man snakke om 4. generasjon, om ikke en 5. generasjon. Mange av dagens sjøsamer/samer vil fortsette å pendle mellom identiteter. Kamplysten vil fortsatt være der, de har muligheten til å lære seg samisk og ha en samisk identitet. Mange er villig til å ta de personlige kostnadene man kan bli utsatt for med å stikke hode frem ved å ta i bruk samiske symboler, som f.eks. kofte.

Mange av dagens ungdom/unge voksne vet ikke om sin samiske tilhørighet, dette på grunn av at deres foreldre har blitt fornorsket og muligens også er uvitende om deres samiske tilhørighet. Noe som ikke gjør dem i stand til å kunne videre bringe deres kultur, identitet og historie. Dette kan føre til en opplevelse av mangel på tilhørighet, og muligens en skam. En skam i den forstand om at de gjerne skulle hatt kjennskap til deres forfedres historie og deres kultur.

Det er et identitetsskifte på gang, et skifte som gjør det mulig å være samiske, men også norsk.

Dette fremkommer også i Stortingsmeldingen jeg har vært innom tidligere i oppgaven, den samiske identiteten er i endring.

Hva er samiskhet og hvem skal eie historien? Historien må ha sitt utspring folk sitt perspektiv og ikke myndighetene. Sannhets -og forsoningskommisjonen er et viktig bidrag og bakteppe for dette. Mange i dag ser på seg selv som norsk, men kan vedkjenne seg som samisk. Vi kan lese i fra artiklene i lokal avisene at det hersker en uenighet om hva som er samiskhet, hva det vil si å være samisk, hva skal til for å kunne si at man er samisk.

Oppsummering og konklusjon

I denne oppgaven har jeg vært opptatt av å se på konsekvensene som oppstod etter regjeringens fornorskning av samene, med hoved tyngden på språkets rolle og om det er mulig å være både og, både samisk og norsk. I søken på svar har jeg analysert litterære dokumenter, en Tv-serie og avisartikler. Og for å tilføre oppgaven empiri utførte jeg uformelle samtaler. Tre individuelle samtaler. Siden jeg valgte å notere underveis istedenfor å benytte meg av en båndopptaker ble samtalen analysert under transkriberingen og jeg valgte å gjengi samtalen på den måten jeg husket de. Da det var deres tanker, følelser, meninger og erfaringer jeg ville ha med i oppgaven.

En tendens blant informantene og avisartiklene viser at det er en generell mangel på kunnskap om samenes tradisjoner, historie og kultur. Folk flest har for liten kjennskap til samenes historie og kan derfor bidra til å opprettholde det stigmaet samene føler. Vi ser at det fra regjeringens side er gjort tiltak for at samisk språk og kultur skal ivaretas i form av endringer i grunnloven, menneskerettigheter og egen læreplan, men at det er for få og mangelfulle ressurser som gjør at det oppstår en skeivfordeling på hvem som får det de har krav på og hvem som ikke får det. Vi ser også ut fra kildene mine at det flere av de samisks språkene står i fare for å forsvinne og selv om tiltakene er der, et språk er som sagt avhengig av å ha en ny generasjon å overføre den til slik at språket blir brukt. Informantene og kildene mine uttaler at et språk må brukes for at det skal overleve. Fornorskningen var vellykket spesielt i de samiske kystområdene, men at den ikke kom igjennom overalt. Denne prosessen har satt dype spor og mange av sårene er gått i arv og fortsatt eksisterer i dag. På bakgrunn av at flere av de litterære kildene har opphav fra myndighetenes utsendinger og det lille utvalget mitt, er nok ikke funnene fra denne oppgaven generaliserbare. Men de er nok til å forsterke og belyse problemstillingen min, som får frem at det er behov for en granskningskommisjon og at det må innføres mer kunnskap om samenes historie i skolen for å få til en holdningsendring. Når et tema blir politisert så blir det mer skarpe skiller og vanskeligere å si at man er både og.

For å hindre at mange av de samiske språkene forsvinner må startes en form for redningsaksjon. Vi kan ta lærdom av det familien til Marja klarte å få til for det sørsamiske språket. Et såkalt språkbad. Dette prosjektet kan være et utgangspunkt for andre slike prosjekter i andre kommuner. Stortinget kunne danne et fond slik at det finnes midler for de som vil sette i gang med slike prosjekt. I de kommunene hvor man har lærerutdanning kunne det være obligatorisk med et forskningsprosjekt rettet

mot det samiske miljøet hvor de ser på hvilke ressurser og tilbud som finnes i de gitte kommunene og se på hvilke tiltak som må til for å kunne styrke og øke dette tilbudet. Det jeg får vite av informantene mine, med mitt lille utvalg, så ser vi at det er stor forskjell på hva får, ut fra det de har krav på, så det kunne vært interessant om man undersøkte hvor mange av de som ønsker samisk undervisning faktisk får det de har krav på. På bakgrunn av det de forteller så er det store forskjeller fra by og land. Dette er ikke noe jeg kan generalisere og mene at alle med minoritets bakgrunn har dette problemet. Men jeg vil oppfordre andre til å forske videre på dette temaet for jeg ser at det er et behov innenfor dette feltet. Noe som Torjer Olsen også mener når han sier «Storsamfunnet trenger kunnskap, og kunnskap skal produseres gjennom forskning» (VG.no,2023). Det ville vært interessant og gjennomført en liknende undersøkelse med et større utvalg og inkludere flere byer og tettsteder.

Det er en vanskelig oppgave jeg har tatt fatt på, det er ikke noe fasitsvar på problemstillingen min. Det må nesten være opp til hver enkelt å avgjøre om de klarer å forvalte to identiteter samtidig, om man kan være både samisk og norsk.

Jeg håper Sannhets – og forsoningskommisjonens rapport kan bidra til et mindre stigma slik at det blir lettere å være samisk, uten å måtte møte fordommer og hets. At samenes historie blir tilgjengelig for alle slik at man kanskje kan få bedre kjennskap til den. At samisk undervisning i skolen og barnehage blir lettere tilgjengelig for de som har krav på det. Og bidra til at det skjer en holdningsendring.

Det er nå arbeide begynner, når kommisjonens rapport foreligger. Skal vi ha en forandring må vi ha ressurser. Det er den kommende generasjon som skal forvalte denne oppgaven, derfor må det inn i skoleverket. Det må satses. Dette er et nasjonalt anliggende, kanskje det samtidig må jobbes med innad i de samiske miljøene? Kanskje kan vi stå foran et paradigmeskifte.

Litteratur

Aakvaag, Gunnar. C (2008): Moderne sosiologisk teori Oslo: Abstrakt forlag AS

B.O. Andreassen & T.A. Olsen, 2022

Brinkmann, Svend, og Kvale, Steinar (2015): Det kvalitative forskningsintervju. Oslo: Gyldendal Norske Forlag AS. 3.utgave

Grønmo, Sigmund (2004): Samfunnsvitenskapelige metoder. Bergen: Fagbokforlaget

Grønmo, Sigmund (2007): Samfunnsvitenskapelige metoder. Bergen: Fagbokforlaget. 2.opplag.

Gilje, Nils og Grimen, Harald (2005): Samfunnsvitenskapenes forutsetninger. Innføring i samfunnsvitenskapens vitenskapsfilosofi. Oslo: Universitetsforlaget. 11.opplag.

Høgmo, Asle (1986): Det tredje alternativ. Barns læring i samisk-norske samfunn preget av identitetsskifte. Tidsskrift for samfunnsforskning 1986 bd.27, 395-416

Imsen, Gunn (2010): Elevers verden: innføring i pedagogisk psykologi. Oslo: Universitetsforlaget

Isaksen, Ella Marie Hætte (2021): Derfor må du vite at jeg er same. Oslo: Cappelen Damm

Jacobsen, Dag Ingvar (2011): Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode. Kristiansand: Høyskoleforlaget 2.utgave

Johannessen, Asbjørn, Tuft Per Arne, Christoffersen Line (2011): Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode. Oslo: Abstrakt Forlag. 4. utgave.

Jernlang, Espen: Utviklingspsykologiske teorier. (Redigert av Espen Jernlang 3.utgave 2005 København)

Järvin, M (1996): Pierre Bourdieu. I Klassisk og moderne samfundsteori 5. utgave, 1 oplag. Redigert av Heine Andersen og Lars Bo Kaspersen. Finland: 2013

Labba, Elin Anna (2021): Herren sendte oss hit. Om tvangsflyttingen av samene (oversatt av Trude Marstein (MNO)). Oslo: Pax Forlag A/S

Martinsen, Michelle (2014): Bachelor oppgave PED-2002. Tromsø 2014 Kandidat nummer 10.

Martinsen, Michelle (2016): Hjemme eksamen i PED-3001. Tromsø 2016. Kandidat nummer 4.

Minde, Henry (2016): Fornorskninga av samene –hvorfør, hvordan og hvilke følger? Galdu Cála. Tidsskrift for urfolks rettigheter Nr. 3/2005

Nergård, Jens-Ivar (2013): Fremmedgjøringen av samisk selvforståelse. I Erkjenne fortid –Forme framtid. Innspill til kirkelig forsoningsarbeid i Sápmi. Praktisk kirkelig årbok (Redigert av Tore Johnsen og Line M. Skum)

Nergård, Jens-Ivar (2011): Hvor går Nord-Norge? Tidsbilder fra en landsdel i forandring Jentoft, Svein, Nergård, Jens-Ivar & Røvik, Kjell Arne (red.) Stamsund: Orkana Akademisk

Repstad, Pål (2007): Hva er sosiologi. Oslo: Universitetsforlaget.

Strandberg, Leif (2008): Vygotsky i praksis: Blant pugghester og fuskelapper. Oslo: Gyldendal Akademiske.

Thagaard, Tove (2002): Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode. Bergen: Fagbokforlaget. 2.utgave.

Nettkilder

Bladet Nordlys <https://www.nordnorskdebatt.no/hver-eneste-same-skal-inn/o/5-124-241733> lesedato [28.04.2023](#)

Dagbladet.no <https://www.dagbladet.no/nyheter/for-20-ar-siden-beklaget-kongen-behandlingen-av-samene-i-dag-gikk-erna-solberg-langt-i-a-gjore-det-samme/67012344> (Hentet 27.10.2017)

Lovdata.no <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17/%C2%A7110a#§110a> lest 14.05.2023

Kunnskapsløftet 2020 samisk <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/opplaringens-verdigrunnlag/> lest 06.05.2023

I tromso.no <https://www.itromso.no/meninger/i/zEQIBr/fornorskningen-skyter-ny-fart?fbclid=IwAR1UvICPIhksOrRo9GtP2AoxPmQpUUZo-N4JzOArZgo-Zpz8VRalnRZdLhk> lesedato 25.04.2023

Itromso.no <https://www.itromso.no/nyheter/i/P4OdIR/slik-vil-universitetet-berge-det-som-er-utrydningstruet-ber-staten-gjoere-fem-grep> lesedato 14.05.2023

Minde, Henry <http://www.galdu.org/govat/doc/mindenorsk.pdf> (Hentet 1.04.2014.)

NRK.no <https://tv.nrk.no/serie/den-stille-kampen/MDFP13001413/sesong-1/episode-4> 30.03.17

NRK.no Agnete bruker stemmen <https://tv.nrk.no/serie/agnete-jienada> sett 03.03.2023

Stortinget.no <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2008-2009/inns-200809-191/3/#:~:text=Samisk%20identitet%20st%C3%A5r%20i%20brytningspunktet%20mellom%20det%20tradisjonelle,med%20storsamfunnet%20og%20i%20den%20enkelte%20sames%20hverdag.> Lesedato 14.05.2023

Udir.no <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/opplaringens-verdigrunnlag/?lang=nob> lesedato 13.05.2023

VG.no <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/kEpqVv/hoeybraaten-slipper-samisk-bombe-fornorskningen-paagaar-fortsatt> Lesedato 03.02.2023

Vedlegg 1

Vil du delta i forskningsprosjektet ” Fornorskning av samene”?

Formål

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å se på fornorskningen av samene og om dette er noe som fortsatt gjelder i dag? I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Jeg er mastergradsstudent i pedagogikk på Universitetet Tromsø-Norges arktiske universitet. I dette skriver gir jeg deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Forskningsprosjektets målsetning er å se om hvilke tiltak man kan gjøre for at de samiske språkene ikke skal forsvinne og for at flere med samisk bakgrunn skal kunne lære seg samisk.

Jeg ønsker å undersøke om fornorskningen av samene fortsatt er gjeldene i dag og hvilke konsekvenser den har og har hatt, da spesielt på de samiske språkene. I denne oppgaven ser jeg på de ulike skolereformene som har vært gjeldene for samiske skolelever fra begynnelsen og til i dag.

Fokuset vil være på språket og hvordan de ulike reformene har påvirket dette i løpet av historien og hvordan det oppleves i dag. Det har ofte vært oppe til diskusjon både lokalt og nasjonalt om samenes rettigheter og språkkrav. Ved å observere og intervju personer med samisk bakgrunn eller tilhørighet ønsker jeg at denne undersøkelsen kanskje kan komme med noen gode forslag til eventuelle måter for å fremme den samiske historien, kulturen og språket.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du blir spurt da du jobber for en bedrift/organisasjon som jobber for samiske interesser.

Vedlegg 2

Hva innebærer det for deg å delta?

Denne forskningen ønsker å bruke uformelt intervju som metode for å samle inn data til prosjektet. Det vil gjennomføres som en uformell samtale, hvor jeg kommer til din arbeidsplass eller at vi avtaler et annet passende sted for samtalen. Tidsrammen vil være avhengig av de tema som blir tatt opp. Jeg vil ta notater fra intervjuene. Deltakere vil bli anonymisert.

Følgende tema vil være utgangspunkt for intervjusamtalene:

1. Bakgrunn for valg av oppgave
2. Hva som er lagt vekt på i oppgaven
3. Samisk språk eller norsk språk
4. Diskriminering
5. Hvordan det er i dag vs. hvordan det har vært
6. Hvordan øke folks kjennskap til den samiske historien?

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Det er kun student Michelle Martinsen og hennes veileder Nils Vidar Vambheim som vil ha tilgang til disse opplysningene under arbeidet. I etterkant av at oppgaven er ferdig vil den bli publisert og vil da være et offentlig dokument.

Deltakere vil bli anonymisert i publiseringen av masteroppgaven og eventuelle vitenskapelige artikler i etterkant.

Det skal ikke innhentes personsensitive opplysninger i prosjektet.

Deltakerne anonymitet vil bli ivaretatt ved at navn og kontaktopplysninger vil bli erstattet med koder som lagres innelåst der egen navneliste vil være adskilt fra øvrige data.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er mai 2022 eller senest november 2022 I etterkant av at oppgaven er godkjent og publisert, vil transkribering og notater bli slettet.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,

- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Tromsø- Norges arktiske universitet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dersom du samtykker i å delta i dette prosjektet, ønsker jeg at du skriver under samtykkedelen nedenfor og sender til meg via e-post, per post eller overleverer til meg personlig.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

UiT Norges arktiske universitet er behandlingsansvarlig institusjon i prosjektet

- Michelle Martinsen, Student, (mma093@uit.no / michelle.martinsen@gmail.com) tel: 93821215
- Vidar Vambheim, Veileder/prosjektleder (vidar.vambheim@uit.no) – 77 64 52 49
- Personvernombud UiT: Joakim Bakkevold (personvernombud@uit.no) tel: 77 64 63 22

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personvertjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Vidar Vambheim
(Forsker/veileder)

Michelle Martinsen
(Student pedagogikk)

Vedlegg 3

Intervjuguide

Tema/spørsmål

7. Bakgrunn for valg av oppgave
8. Hva som er lagt vekt på i oppgaven
9. Samisk språk eller norsk språk
10. Diskriminasjon
11. Hvordan det er i dag vs. hvordan det har vært
12. Hvordan øke folks bekjentskap til den samiske historien?

Spørsmål

1. Føler du at det fortsatt finnes rester av fornorskningsprosessen i dag?
2. Snakket dere samisk hjemme? Hvis ikke, visste du om noen som snakket samisk i familien eller slekta di?
3. Hvordan var det med den samiske språkoppleringen når du gikk på skolen?
4. Hva lærte dere om samene på skolen? Lærte dere noe om fornorskningsprosessen?
5. Har du opplevd noe negativt på bakgrunn av at du er samisk?
6. Vil du si at det er bedre tilrettelagt for samisk språkopplering i dag?
7. Hvordan er det å være same i dag enn da du eller dine foreldre var små?
8. Hva er dine tanker om sannhetskommisjonen og den jobben de skal/gjør i dag?
9. Har du noen forslag til hvordan man kan gjøre samenes historie mer kjent?

Vedlegg 4

1 Vurdering av behandling av personopplysninger

05.01.2023

Referansenummer

779803

Vurderingstype

Standard

Dato

05.01.2023

Prosjektittel

Fornorskning av samene

Behandlingsansvarlig institusjon

UiT Norges Arktiske Universitet / Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning / Institutt for lærerutdanning og pedagogikk

Prosjektansvarlig

Nils Vidar Vambheim

Student

Michelle Martinsen

Prosjektperiode

28.02.2022 - 31.08.2023

Kategorier personopplysninger

- Alminnelige
- Særlige

Lovlig grunnlag

- Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)
- Uttrykkelig samtykke (Personvernforordningen art. 9 nr. 2 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 31.08.2023.

[Meldeskjema](#)

Kommentar

Personverntjenester har vurdert endringen i prosjektsluttdato. Vi har nå registrert 31.08.2023 som ny sluttdato for behandling av personopplysninger. Vi minner om at ved ytterligere forlengelse av prosjektslutt må det påregnes at deltakerne må informeres på nytt. Vi vil følge opp ved ny planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet. Kontaktperson: Sturla Herfindal
Lykke til videre med prosjektet!